

Γεώργιος Π. Αργυριάδης

Γραμματική

της

ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ISBN 978-960-456-510-8

© Copyright: Ιούλιος 2018, Γ. Π. Αργυριάδης, Εκδόσεις Ζήτη

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία

Εκτύπωση

Βιβλιοδεσία

Π. ΖΗΤΗ & ΣΙΑ Ι.Κ.Ε.

18ο χλμ Θεσσαλονίκης-Περαίας

Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19

Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Χαριλάου Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα

Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η γλώσσα δεν εκφράζει μόνο τη σκέψη αλλά και τη γεννιάει. Έτσι, η αρχαία ελληνική σκέψη, ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός γεννήθηκε μαζί με την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Αυτήν τη γλώσσα και αυτόν τον πολιτισμό οφείλουμε οι Νεοέλληνες να διαφυλάξουμε ως ύψιστο αγαθό. Τούτο όμως δε σημαίνει ότι πρέπει να τα ασφαλίσουμε κλεισμένα στα συρτάρια των γραφείων και στα ράφια των βιβλιοθηκών, αλλ', απεναντίας, να τα μεταβάλουμε από δύναμη σε ενέργεια, από παρελθόν σε παρόν και να τα μετατρέψουμε σε κανόνα του παρόντος και του μέλλοντος.

Για τον πολιτισμό, που βιώνουμε ως Έλληνες και ως Ευρωπαίοι, έχουν γραφεί πάμπολλα βιβλία· δε λείπουν όμως στις μέρες μας και οι Γραμματικές για την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Οι Γραμματικές αυτές, γραμμένες ωστόσο η καθεμιά τους στην εποχή της με σκοπό και περιεχόμενο ορισμένο, διόλου δεν καθιστούν περιττή μιαν καινούρια Γραμματική με μεγάλη αφθονία σχηματιστικών παραδειγμάτων, πλήρη ανάλυση των γραμματικών φαινομένων, μεθοδική διάταξη της ύλης και άρτια εκτύπωση των σχετικών πινάκων.

Σήμερα, με τη στροφή προς τις ανθρωπιστικές σπουδές, οι απαιτήσεις για τη μελέτη των αρχαίων Ελληνικών από το πρωτότυπο είναι και περισσότερες και πιεστικότερες.

Με τη συναίσθηση της ανάγκης αυτής, αφού ξανακοίταξα προσεκτικότερα τις σημειώσεις και τα χειρόγρατά μου από την πολύχρονη διδακτική εργασία μου, προχώρησα στη συγγραφή της Γραμματικής αυτής λαμβάνοντας υπόψη τη σημερινή σχολική πραγματικότητα στο μάθημα των αρχαίων Ελληνικών.

Το βιβλίο αυτό δίνει μια συνολική περιγραφή της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Η ύλη του (φωνητικές έννοιες, φθογγολογία, τυπολογία, ετυμολογία) είναι αφθονότερη και λεπτομερέστερη από την ύλη άλλων αντίστοιχων βιβλίων, γιατί επιδιώκει την παροχή περισσότερων πληροφοριών στους μελετητές. Μόνο μια πλατύτερη και βαθύτερη κατανόηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας θα τους δώσει το μέσο να γνωρίσουν την ενότητα και την ομοιογένεια του γραμματικού τύπου και να βρουν τη διαφωτιστική απάντηση σε πολλαπλές απορίες γραμματικού, λεξιλογικού και ορθογραφικού περιεχομένου για τη **νέα ελληνική γλώσσα**.

Επειδή έκρινα πως ο αναγνώστης χρειάζεται συχνά και ιστορικές πληροφορίες, για να του εντυπωθούν καλύτερα μερικά ανώμαλα γραμματικά φαινόμενα, αυτές δίνονται ως διασαφήσεις ή σημειώσεις.

Εμπρός από το κύριο μέρος της Γραμματικής προτάσσονται εισαγωγικές διασαφήσεις με μερικά απαραίτητα στοιχεία για τον τρόπο που διαμορφώνεται στο στόμα του ανθρώπου η γλώσσα (η λαλιά). Επίσης γίνεται λόγος με συντομία για ορισμένες γραμματικές έννοιες.

Σημαντική ιδιαιτερότητα του βιβλίου αποτελεί η διαφορετική προσέγγιση των γραμματικών φαινομένων και η παράθεση παραδειγμάτων με ποικιλία περιπτώσεων **από όλα τα μέρη του λόγου**.

Δε θα ήταν ίσως υπερβολή, αν έλεγα ότι πραγματική καινοτομία του βιβλίου αποτελεί η λεπτομερής εξέταση και άλλων γραμματικών φαινομένων, τα οποία από άλλους συγγραφείς είτε αναφέρονται απλώς σε σημειώσεις και υποσημειώσεις είτε παραλείπονται τελείως ως επουσιώδη.

Για παράδειγμα, για πρώτη φορά καταγράφεται η κλίση των αφωνόληκτων επιθέτων, τρικατάληκτων, συνηρημένων της γ' κλίσης σε -οῦς, -οῦσσα ή -οῦττα, -οῦν (<-οεις, -όεσσα ή -όεττα, -όεν), των οποίων μάλιστα ορισμένοι τύποι χρησιμοποιούνταν ως **ουσιαστικά**, όπως π.χ. **ἡ οἰνοῦττα***, θηλυκό του επιθέτου *ὁ οἰνοῦς*, γεν. *τοῦ οἰνοῦντος*· **ἡ μελιτοῦττα****, θηλυκό του επιθέτου *ὁ μελιτοῦς*, γεν. *τοῦ μελιτοῦντος*· **ὁ τυροῦς*****, γεν. *τοῦ τυροῦντος*, αρσενικό, συνηρημένος τύπος του επιθέτου *ὁ τυρόεις*, γεν. *τοῦ τυρόεντος* κ.ά. (§173, III και IV).

Όσο για τη στίξη –μία πρακτική απειλούμενη σήμερα με εξαφάνιση– εξετάζεται αυτή σε νέα διαφορετική βάση, που συντελεί στην αρτιότερη γνώση της λειτουργίας της. Εκτός από τη λεξικοποιημένη δήλωση των βιωμάτων και των συναισθημάτων του ομιλητή στον προφορικό λόγο υπάρχει και το **σημειολογικό σύστημα γραφής**, που μεσολαβεί για να απεικονίσει –όσο γίνεται ακριβέστερα– τον προφορικό λόγο· το σύστημα αυτό είναι **η χρήση των σημείων στίξης**, τα οποία χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: α') **τα συντακτικά σημεία στίξης** και β') **τα σχολιαστικά ή κειμενικά σημεία στίξης**· αυτά τα δεύτερα είναι εκείνα που χρησιμοποιούνται, για να δηλώσουν στον γραπτό λόγο ό,τι εκφράζουν οι διακυμάνσεις της φωνής στον προφορικό (§50).

Για πρώτη φορά επίσης εξετάζονται κύρια ονόματα, θηλυκά, της β' κλίσης με τις υποκοριστικές καταλήξεις -άριον, -ίδιον και -ιον, πολύ συνηθισμένα στην κοινωνική ζωή της αρχαίας Αθήνας (§§ 94, δ' και 384, διασάφηση, IV)· το ίδιο και τα ακατάληκτα διπλόθεμα ουδέτερα σε -ι (γεν. -εως), τα οδοντικόλ. ακατάληκτα μονόθεμα ουδέτερα σε -α (γεν. -ακτος) και σε -ι (γεν. -ιτος) της γ' κλίσης (§122, ι) και τα φωνηεντόληκτα μονοκατάληκτα επίθετα της γ' κλίσης (§171, γ').

Πρέπει να σημειωθεί εδώ επιπλέον ότι στο 17ο κεφάλαιο, τα *Παραθετικά*, ο αναγνώστης θα πληροφορηθεί πως **ελλειπτικά παραθετικά** παράγονται όχι μόνο από επιρρήματα, προθέσεις και μετοχές αλλά και από ουσιαστικά και αντωνυμίες (§201)·

* Πίτα παρασκευασμένη από χοντροαλεσμένο κριθάρι ανάμεικτο με οίνο, λάδι και νερό, που προοριζόταν κυρίως για τους κωπηλάτες.

** Πίτα με μέλι, μελόπιτα.

*** Τυρόψωμο, τυρόπιτα.

στο 18ο κεφάλαιο, τα *Αριθμητικά*, θα βοηθηθεί ν' αριθμεί στα αρχαία με μεγαλύτερη ευχέρεια λόγω της καταχωρισμένης άφθονης και διασαφητικής ύλης και της αρτιότητας του πίνακα των *Αριθμητικών* στο τέλος του κεφαλαίου (§218)· στο 19ο κεφάλαιο, οι *Αντωνυμίες*, παρατίθεται με σαφήνεια και πληρότητα η κλίση όλων ανεξαιρέτα των αντωνυμιών (§§ 219-242)· στα κεφάλαια 20ό ως 30ό, το *Ρήμα – σχηματισμός των ρημάτων* κ.τ.λ., δίνονται άμπολλες πληροφορίες για τις φθογγικές μεταβολές των ρηματικών θεμάτων, παρέχεται μεγάλος αριθμός σχηματιστικών παραδειγμάτων για κάθε κατηγορία των δύο συζυγιών σε άρτιους τυπωτικά πίνακες και καταχωρίζονται μακροσκελείς κατάλογοι όμοιων κατά την κλίση ρημάτων με τη μετάφρασή τους στα νέα Ελληνικά, ώστε ο μελετητής να γνωρίσει σε βάθος τους πολυποίκιλους τύπους των ρημάτων, να κατανοήσει πλήρως τη λειτουργία τους και να εμπλουτίσει σωστά το αρχαίο λεξιλόγιό του.

Με ιδιαίτερη φροντίδα σημειώνονται σε όλα τα σχηματιστικά παραδείγματα ο «παραγκωνισμένος» **δυϊκός αριθμός** των πτωτικών και των ρημάτων καθώς επίσης και ο «εξοβελισμένος» **συντελεσμένος μέλλοντας** των ρημάτων ως οργανικά στοιχεία της αρχαίας Ελληνικής.

Αυτή, λοιπόν, η ιδιαίτερη φροντίδα και αυτή η συνεχής προσπάθεια για ό,τι τελειότερο στα κύρια μέρη του βιβλίου (Φθογγολογικό, Τυπολογικό, Ετυμολογικό) έκαμαν, ώστε η επεξεργασία της ύλης να γίνεται με σαφήνεια, πληρότητα, έκταση, εμβάθυνση, αφθονία παραδειγμάτων και λεπτομερειακή ανάλυση των γραμματικών φαινομένων, με αποτέλεσμα ο όγκος του βιβλίου να έχει γίνει πιο μεγάλος από ό,τι θα περίμενε κανείς. Ήταν όμως αυτό πολύ απαραίτητο, αφού οι απαιτήσεις του καιρού μας είναι τόσο πολλές.

Τέλος, το βιβλίο αυτό με τον τίτλο «**Γραμματική της αρχαίας ελληνικής γλώσσας**» παραδίδεται σήμερα στη δημοσιότητα με την ελπίδα ότι θα ανταποκριθεί στις προσδοκίες της νέας γενιάς και του εκπαιδευτικού κόσμου της χώρας, αλλά και με την ευχή να συμβάλει, ώστε και οι ξένοι –προπαντός οι πολίτες της Ενωμένης Ευρώπης–, εγκαταλείποντας πια την *Ερασμική προφορά*, ν' αρχίσουν να προφέρουν τα *αρχαία Ελληνικά* όπως εμείς οι Νεοέλληνες, σύμφωνα δηλ. με την παραδοσιακή ελληνική προφορά (βυζαντινή – νεοελληνική), για να μπορούν στο μέλλον να μαθαίνουν ευκολότερα και τα *νέα Ελληνικά*.

Εάν πράγματι η Γραμματική μου πέτυχε τον σκοπό της χωρίς να παρουσιάσει ατέλειες και ελαττώματα, αυτό θα το κρίνουν οι αναγνώστες και οι εκπαιδευτικοί. Ευελπιστώ όμως πως, όταν κοντά στα όσα σωστά –που δεν μπορεί παρά να περιέχει– προστεθούν και οι υποδείξεις που θα μου κάμει η κριτική των σοφοτέρων μου, θα έρθει η στιγμή για μιαν άλλη έκδοσή της, οπότε τα ελαττώματά της θα περιοριστούν μόνο σε εκείνα που είναι αναπόφευκτο να μη λείπουν από κάθε ανθρώπινο έργο.

Γεώργιος Π. Αργυριάδης
Θεσσαλονίκη, Ιούλιος 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδες
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	23
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ	25
Προφορικός και γραπτός λόγος	25
Σημασία και είδη του λόγου	25
Στοιχεία φυσιολογίας της φωνής	26
Φωνητικές έννοιες	27
Φθόγγος, φωνήεντα, σύμφωνα, δίφθογγος, συλλαβή, γράμματα	27-29
Γλώσσα και διάλεκτοι	29
Αρχαία και νέα ελληνική γλώσσα	29
Αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι - αττική διάλεκτος	29-30
Γραμματική	30

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

1ο Κεφάλαιο: Φθόγγοι και γράμματα

Φθόγγοι, γράμματα, διαίρεση των φθόγγων και των γραμμάτων	33
Διαίρεση των φωνηέντων και των συμφώνων	34-37
Πίνακας των συμφώνων	37
Δίφθογγοι: χρόνος ή ποσότητα αυτών	37

2ο Κεφάλαιο: Λέξεις και συλλαβές

Λέξη· γράμματα της λέξης. Λέξεις, γράμματα. Συλλαβή	39
Ονομασία των λέξεων κατά τον αριθμό των συλλαβών	39
Ονομασία των συλλαβών των λέξεων	40
Ποσότητα ή χρόνος των συλλαβών	40
Συλλαβισμός	40

3ο Κεφάλαιο: Τόνοι, πνεύματα, στίξη

Οι τόνοι και ο τονισμός	42
Τόνοι· Ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους	43
Τονισμός· γενικοί και ειδικοί κανόνες τονισμού	43

Άτονες ή προκλιτικές λέξεις	45
Εγκλιτικές λέξεις· έγκλιση του τόνου	45
Εγκλιτικά της αρχ. ελλην. γλώσσας - Ο τόνος τους	46
Τα πνεύματα και η χρήση τους	47
Λέξεις με ψιλή και λέξεις με δασεία	47
Η θέση του τόνου και του πνεύματος	49
Άλλα σημεία στον γραπτό λόγο - Ορθογραφικά σημεία	50
Επιτονισμός και στίξη - Σημασία του όρου	52
Απεικόνιση του προφορ. λόγου στη γραπτή παράστασή του	53
Συντακτικά σημεία στίξης	54
Σχολιαστικά ή κειμενικά σημεία στίξης	60
4ο Κεφάλαιο: Φθογγικά πάθη ή εξελικτικές παθήσεις των φθόγγων	
Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων	64
Χασμωδία, συναλοιφή, ευφωνικά σύμφωνα	64
Συναίρεση, κράση, έκθλιψη	64-67
Αφαίρεση, υφαίρεση, συνίζηση	68
Ευφωνικά σύμφωνα (προσθετά ή αφαιρετά)	68
Πάθη φωνηέντων και διφθόγγων στο θέμα των λέξεων	69
Πάθη συμφώνων	71
Αποβολή συμφώνων	71
Ανάπτυξη συμφώνων	73
Μετάθεση του j (επένθεση)	73
Ένωση ή συγχώνευση συμφώνων, τα προσφύματα	73
Αφομοίωση συμφώνων	75
Ανομοίωση συμφώνων (με τροπή ή με αποβολή)	77
Τροπή συμφώνων	78
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας με τα πάθη των συμφώνων	80
Παράρτημα. Οι τόνοι, τα πνεύματα και η ιστορία τους	82-86

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

5ο Κεφάλαιο: Μέρη του λόγου

Μέρη του λόγου· κλιτά και άκλιτα	89
Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας, ρίζα	89-91
Πτωτικά· παρεπόμενα των πτωτικών	91

6ο Κεφάλαιο: Το άρθρο

Το άρθρο· η κλίση του	93
Κλητικό επιφώνημα· οριστικό άρθρο	93

7ο Κεφάλαιο: Ονόματα ουσιαστικά

Ορισμός και διαίρεση των ουσιαστικών	94
Γένος των ουσιαστικών	94
Αριθμός των ουσιαστικών	95
Κλίση των ουσιαστικών	97

8ο Κεφάλαιο: Πρώτη κλίση των ουσιαστικών

Πρωτόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά	98
Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις των πρωτοκλίτων	101
Πίνακας ασυναίρετων ουσιαστικών της α' κλίσης	103
Πρωτόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά	105

9ο Κεφάλαιο: Δεύτερη κλίση των ουσιαστικών

Δευτερόκλιτα ασυναίρετα ουσιαστικά	107
Κύρια ονόματα θηλ. με υποκορ. καταλήξεις <i>-ιον, -ιδιον, -άριον</i>	109
Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις της β' κλίσης	109
Πίνακας ασυναίρετων ουσιαστικών της β' κλίσης	110
Δευτερόκλιτα συνηρημένα ουσιαστικά	111
Αττική δεύτερη κλίση (αττικόκλιτα)	114

10ο Κεφάλαιο: Τρίτη κλίση των ουσιαστικών

Προεισαγωγικές παρατηρήσεις	117
Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης	118
Πίνακας φωνηεντόλ. θηλυκών της γ' κλίσης σε <i>-ις</i> (γεν. <i>-εως</i>)	126
Συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης	130
Αφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης	
(ουρανικόληκτα, χειλικόληκτα, οδοντικόληκτα)	130
Πίνακας αφωνόληκτων ουσιαστικών της γ' κλίσης	141

Ημιφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης	
Ενρινόληκτα, υγρόληκτα	144
Συγκοπτόμενα υγρόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης	152
Πίνακας ενρινόληκτων και υγρόληκτων της γ' κλίσης	154
Σιγμόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης	156
Πίνακας σιγμόληκτων ουδέτερων της γ' κλίσης	160
Καταλήξεις των ουσιαστικών της γ' κλίσης	163
Τονισμός των ονομάτων της γ' κλίσης	164
11ο Κεφάλαιο: Ανώμαλα ουσιαστικά	
Ανώμαλα κατά το γένος (ετερογενή, διπλογενή)	165
Ετερόκλιτα	166
Μεταπλαστά	167
Ιδιόκλιτα	169
Άκλιτα	169
Ελλειπτικά	170
12ο Κεφάλαιο: Επίθετα	
Ορισμός, γένη και καταλήξεις των επιθέτων	171
Κλίση των επιθέτων δευτερόκλιτα, τριτόκλιτα	171
13ο Κεφάλαιο: Δευτερόκλιτα επίθετα	
Ασυναίρετα δευτερόκλιτα επίθετα	173
τρικατάληκτα με τρία γένη	173
δικατάληκτα με τρία γένη	177
ως δικατάληκτα και τρικατάληκτα με τρία γένη	179
Συνηρημένα δευτερόκλιτα επίθετα	181
τρικατάληκτα με τρία γένη	182
δικατάληκτα με τρία γένη	184
Επίθετα της αττικής δεύτερης κλίσης (αττικόκλιτα)	187
14ο Κεφάλαιο: Τριτόκλιτα επίθετα	
Φωνηεντόληκτα επίθετα της γ' κλίσης	189
τρικατάληκτα με τρία γένη, οξύτονα και βαρύτονα	189
δικατάληκτα με τρία γένη	191
μονοκατάληκτα με δύο γένη	194
Συμφωνόληκτα επίθετα της γ' κλίσης	196
Αφωνόληκτα	196
τρικατάληκτα με τρία γένη	196

τρικατάληκτα με τρία γένη σε -εις, -εσσα, -εν (ασυναίρετα)	197
τρικατάληκτα με τρία γένη σε -ῆς, -ῆσσα, -ῆν (συνηρημένα)	198
τρικατάληκτα με τρία γένη σε -οῦς, -οῦσσα, -οῦν (συνηρημένα)	199
τρικατάληκτα με τρία γένη σε -ων, -ουσα, -ον	200
δικατάληκτα με τρία γένη	201
μονοκατάληκτα με δύο γένη	206
Ενρινόληκτα και υγρόληκτα	209
τρικατάληκτα με τρία γένη	209
δικατάληκτα με τρία γένη	211
μονοκατάληκτα με δύο γένη	213
Σιγμόληκτα	215
δικατάληκτα με τρία γένη, οξύτονα I	215
δικατάληκτα με τρία γένη, βαρύτονα II-VII	216
15ο Κεφάλαιο: Ανώμαλα επίθετα	
πολύς, πολλή, πολύ	222
μέγας, μεγάλη, μέγα	222
πρᾶος, πραεῖα, πρᾶον	223
σῶς, σῶς, σῶν	224
φρουῶδος, φρούδη, φρουῶδον	224
16ο Κεφάλαιο: Κλίση των μετοχών	
Μετοχές δευτερόκλιτες	225
Μετοχές τριτόκλιτες	226
17ο Κεφάλαιο: Παραθετικά	
Βαθμοί των επιθέτων	238
Παραθετικά (μονολεκτικά, περιφραστικά)	239
Κανονικός σχηματισμός μονολεκτικών παραθετικών	239
Παραθετικά σε -ότερος, -ότατος και -ώτερος, -ώτατος	241
Αναλογικός σχηματισμός παραθετικών	245
-έστερος, -έστατος	245
-ούστερος, -ούστατος	246
-ίστερος, -ίστατος	247
-αίτερος, -αίτατος	248
Ανώμαλα παραθετικά (σε -ίων και -ων, -ιστος)	250
Κλίση των συγκριτικών σε -ίων, -ιον και -ων, -ον	253
Περιφραστικά παραθετικά: παραθετικά μετοχών κ.τ.λ.	255

Ελλειπτικά παραθετικά	257
Μονολεκτικά παραθετικά επιρρημάτων τρόπος σχηματισμού	258
Περιφραστικά παραθετικά επιρρημάτων	261

18ο Κεφάλαιο: Αριθμητικά

Αριθμητικά επίθετα	262
Είδη αριθμητικών επιθέτων	262
Κλίση των αριθμητικών επιθέτων	263
» των απόλυτων αριθμητικών επιθέτων	263
» των τακτικών αριθμητικών επιθέτων	270
» των χρονικών αριθμητικών επιθέτων	271
» των αναλογικών αριθμητικών επιθέτων	272
» των πολλαπλασιαστικών αριθμητικών επιθέτων	272
Αριθμητικά ουσιαστικά και επιρρήματα	273
Διευκρινίσεις στα αριθμητικά	273
Θέματα των αριθμητικών	273
Τρόποι σχηματισμού των σύνθετων αριθμών	276
Σχηματισμός των κλασματικών αριθμών	277
Γραφική παράσταση των αριθμών	278
Πίνακες των αριθμητικών	278

19ο Κεφάλαιο: Αντωνυμίες

Τα είδη των αντωνυμιών και η κλίση τους	284
προσωπικές	284
δεικτικές	285
οριστική ή επαναληπτική	291
κτητικές	292
αυτοπαθητικές	295
αλληλοπαθητική	296
ερωτηματικές	297
αόριστες και επιμεριστικές	299
αναφορικές	306
Συσχετικές αντωνυμίες	311
Πίνακας των συσχετικών αντωνυμιών	311

20ό Κεφάλαιο: Ρήμα. Στοιχεία του ρήματος

Ορισμός και παρεπόμενα του ρήματος	312
διαθέσεις, αριθμοί, πρόσωπα	312
εγκλίσεις ονομαστικοί τύποι	313

χρόνοι· οι χρόνοι στην οριστική	314
πίνακας των χρόνων της οριστικής	315
οι χρόνοι στις άλλες εγκλίσεις	316
φωνές, συζυγίες	316-317
Στοιχεία σχηματισμού του ρήματος	317
κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας	317-319
Πίνακας διαίρεσης των ρημάτων κατά συζυγία και χαρακτήρα	320
Αύξηση των ρημάτων	320
ομαλή αύξηση στα απλά ρήματα	320
ομαλή αύξηση στα σύνθετα και παρασύνθετα ρήματα	322
ανώμαλη αύξηση στα απλά ρήματα	326
ανώμαλη αύξηση στα σύνθετα και παρασύνθετα ρήματα	327
Αναδιπλασιασμός των ρημάτων	329
ομαλός αναδιπλασιασμός στα απλά ρήματα	329
ομαλός αναδιπλασιασμός στα σύνθετα ή παρασύνθετα ρήματα	332
ανώμαλος αναδιπλασιασμός	333
αττικός αναδιπλασιασμός	335
το βοηθητικό ρήμα <i>εἶμι</i>	338

21ο Κεφάλαιο: Ρήματα βαρύτονα της α' συζυγίας (σε -ω)

Βαρύτονο φωνηεντόληκτο ρήμα ενεργητ. φωνής (λύω)	342-345
Βαρύτονο φωνηεντόλ. ρήμα μέσης με μέση διάθεση (λύομαι)	346-348
Βαρύτονο φωνηεντόλ. ρήμα μέσης φωνής με παθητ. διάθεση (λύομαι)	349-350
Παρατηρήσεις στον σχηματισμό των χρόνων και των εγκλίσεων των ρημάτων	
της α' συζυγίας:	351
συστατικά μέρη των μονολεκτικών τύπων	351
προσωπική κατάληξη	351
θεματικό φωνήεν, εγκλιτικό φωνήεν	352-353
χρονικός χαρακτήρας, χρονικό πρόσφυμα	354
Σχηματισμός περιφραστικών χρόνων	355
Ολικές ή φαινομενικές καταλήξεις των ρημάτων	356

22ο Κεφάλαιο: Σχηματισμός των φωνηεντόληκτων ασυναίρετων ρημάτων της α' συζυγίας

Ενεστώτας και παρατατικός	357
παρατηρήσεις στα φωνηεντόλ. ασυναίρετα ρήματα	357
Οι άλλοι χρόνοι	358
Το ρηματικό θέμα των φωνηεντόληκτων ασυναίρετων ρημάτων	359

23ο Κεφάλαιο: Σχηματισμός των αφωνόληκτων ρημάτων της α' συζυγίας

Ενεστώτας και παρατατικός ενεργητ. και μέσης φωνής	360
χειλικόληκτα, ουρανικόληκτα, οδοντικόληκτα	360-362
οδοντικόληκτα με αναλογικά θέματα	362
παραδείγματα σχηματισμού ενεστώτα και παρατατικού	364
Μέλλοντας και αόριστος α' ενεργητ. και μέσης φωνής	365
παραδείγματα σχηματισμού μέλλοντα	367
παραδείγματα σχηματισμού αορίστου α'	368
Μέλλοντας συνηρ. αφωνόλ. ρημάτων ενεργ. και μέσης φωνής	369
παραδείγματα σχηματισμού συνηρημ. μέλλοντα κατά τα σε -έω (-ō)	
και -έομαι (-oṽμαι)	369
παραδείγματα σχηματισμού συνηρημ. μέλλοντα κατά τα σε -άω (-ā)	
και -άομαι (-āμαι)	370
Συντελικοί χρόνοι των αφωνόλ. ρημάτων της ενεργητικής φωνής:	370
Παρακείμενος και υπερσυντέλικος	370
χειλικόληκτα, ουρανικόληκτα, οδοντικόληκτα	370-371
Συντελεσμένος μέλλοντας (μόνο περιφραστικός)	371
παραδείγματα σχηματισμού παρακειμ. και υπερσυντ.	372-373
παραδείγματα σχηματισμού συντελεσμένου μέλλοντα	374-375
Παθητ. μέλλοντας α' και παθητ. αόριστος α' των αφωνόλ. ρημάτων	375
παραδείγματα σχηματισμού παθητ. μέλλοντα α'	376
παραδείγματα σχηματισμού παθητ. αορίστου α'	376-377
Συντελικοί χρόνοι των αφωνόλ. ρημάτων της μέσης φωνής:	378-382
Παρακείμενος και υπερσυντέλικος	378
χειλικόληκτα, ουρανικόληκτα, οδοντικόληκτα	378-380
Συντελεσμένος μέλλοντας (μονολεκτικός και περιφραστ.)	378
παραδείγματα σχηματισμού παρακειμ. και υπερσυντ.	379-380
παραδείγματα σχηματισμού συντελ. μέλλοντα (μονολεκτ.)	381
παραδείγματα σχηματισμού συντελ. μέλλοντα (περιφραστ.)	382

24ο Κεφάλαιο: Σχηματισμός των ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων της α' συζυγίας

Ενεστώτας και παρατατικός ενεργητ. και μέσης φωνής	383
Μέλλοντας ενεργητ. και μέσης φωνής	388
παράδειγμα σχηματισμού συνηρημ. μέλλοντα ενεργητ. και μέσης φωνής	
ενρινόλ. και υγρόλ. ρημάτων	388

Αόριστος α' ενεργητ. και μέσης φωνής	389-390
παραδείγματα σχηματισμού αορίστου α' ενεργητ. και μέσης φωνής των ενρινόλ. και υγρόλ. ρημάτων	390-391
Συντελικοί χρόνοι ενρινόλ. και υγρόλ. ρημάτων ενεργητ. φωνής	391
παρακείμενος, υπερσυντέλικος, συντελ. μέλλοντας	391-392
παθητ. μέλλοντας α' και παθητ. αόρ. α'	392
Συντελικοί χρόνοι υγρόληκτων ρημάτων μέσης φωνής	392
παρακείμενος, υπερσυντέλικος, συντελ. μέλλοντας	392-394
παραδείγματα σχηματισμού πρκμ., υπερσ., συντελ. μέλλοντα των υγρόληκτων ρημάτων της μέσης φωνής	394-395
Συντελικοί χρόνοι ενρινόληκτων ρημάτων μέσης φωνής	395
παρακείμενος, υπερσυντέλικος, συντελ. μέλλοντας	395
παραδείγματα σχηματισμού πρκμ., υπερσ., συντελ. μέλλοντα των ενρινόληκτων ρημάτων της μέσης φωνής	397-398
Παρατηρήσεις στα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα	399
25ο Κεφάλαιο: Δεύτεροι χρόνοι των ρημάτων της α' συζυγίας	
Αόριστος β' ενεργητικής και μέσης φωνής	401
παραδείγματα σχηματισμού αορ. β' ενεργητ. και μέσης φωνής	401
κατάλογος ρημάτων που σχηματίζουν αόριστο β'	402-404
παρατηρήσεις στον αόριστο β' ενεργητ. φωνής	404
παρατηρήσεις στον αόριστο β' μέσης φωνής	404
Παθητ. μέλλοντας β' και παθητ. αόριστος β'	406
παραδείγματα σχηματισμού παθητ. μέλλοντα β' και παθητ. αορίστου β'	406
κατάλογος ρημάτων που σχηματίζουν παθητ. μέλλοντα β' και παθητ. αόριστο β'	407-409
παρατηρήσεις στον παθητ. μέλλ. β' και παθητ. αόρ. β'	409
Παρακείμενος β' και υπερσυντέλικος β' συμφωνόλ. ρημάτων της ενεργητ. φωνής ..	410
παραδείγματα σχηματισμού πρκμ. β' και υπερσ. β'	412
Παρατηρήσεις στους δεύτερους χρόνους	412
26ο Κεφάλαιο: Ρήματα συνηρημένα ή περισπώμενα της πρώτης συζυγίας	
Ενεστώτας και παρατατικός ενεργητ. και μέσης φωνής	414
Πρώτη τάξη παραδείγματα κλίσης: τιμάω-ῶ και τιμάομαι-ῶμαι	414-415
Κατάλογος ρημάτων σε -άω (-ῶ) και -άομαι (-ῶμαι)	416
παρατηρήσεις στα συνηρημ. ρήματα σε -άω (-ῶ) και -άομαι (-ῶμαι)	417
παραδείγματα σχηματισμού: νήω-ῶ και νήομαι -ῶμαι	418-429
Δεύτερη τάξη παραδείγματα κλίσης: ποιέω -ῶ και ποιέομαι-οὔμαι	419-420

κατάλογος ρημάτων σε -έω (-ῶ) και -έομαι (-οὔμαι)	421
παρατηρήσεις στα συνηρημ. ρήματα σε -έω (-ῶ)	423
μέσος αόριστος α' ἐπριάμην	423
ημισυνηρημένα ρήματα σε -έω και -έομαι	423
παραδείγματα σχηματισμού ημισυνηρημένων σε -έω και -έομαι	424-235
Τρίτη τάξη παραδείγματα κλίσης: δηλόω -ῶ και δηλόομαι -οὔμαι	425-426
κατάλογος ρημάτων σε -όω (-ῶ) και -όομαι (-οὔμαι)	427
παρατηρήσεις στα συνηρ. ρήματα σε -όω (-ῶ) και -όομαι (-οὔμαι)	428-429
κλίση των ρημάτων ῥιγῶω-ῶ και μῶομαι-ῶμαι	429-430
Οι άλλοι χρόνοι των συνηρημένων ρημάτων	431
Ανωμαλίες στον σχηματισμό των άλλων χρόνων των συνηρημένων ρημάτων της 1ης, 2ης και 3ης τάξης	431
Συντελ. μέλλοντας συνηρημ. ρημάτων των τριών τάξεων	437
27ο Κεφάλαιο: Ρήματα της δεύτερης συζυγίας (σε -μι)	
Διαίρεση των ρημάτων της δεύτερης συζυγίας (σε -μι)	438
Συμφωνόληκτα ρήματα σε -μι	438-440
ενεστώτας και παρατατικός	438
αφωνόληκτα, ενρινόληκτα, υγρόληκτα, σιγμόληκτα ρήματα	438
παραδείγματα κλίσης συμφωνόλ. ρήματος σε -μι στον ενεστ. και παρατατ. της ενεργητ. και μέσης φωνής	439-440
παρατηρήσεις στον σχηματισμό των συμφωνόλ. ρημάτων σε -μι	440
οι άλλοι χρόνοι των συμφωνόλ. ρημάτων σε -μι	441
Φωνηεντόληκτα ρήματα σε -μι	442
ενεστώτας, παρατατικός και αόριστος β'	442
παραδείγματα κλίσης φωνηεντόληκτων ρημάτων σε -μι στον ενεστ., παρατατ. και αόρ. β' της ενεργητ. και μέσης φωνής	442-447
παρατηρήσεις στον σχηματισμό των φωνηεντόλ. ρημάτων σε -μι	448-449
ενεστώτας, παρατατικός και αόριστος β'	448-449
τονισμός των ρημάτων της δεύτερης συζυγίας	450
οι άλλοι χρόνοι των φωνηεντόλ. ρημάτων της β' συζυγίας	451
παράδειγμα κλίσης του ἔστηκα (μονολεκτ. και περιφραστ.)	451-452
συντελεσμένος μέλλοντας των ρημάτων σε -μι	454
Άλλα φωνηεντόληκτα ρήματα σε -μι	454
28ο Κεφάλαιο: Αόριστοι β' βαρύτονων ρημάτων κατά τα ρήμ. σε -μι	
Με χαρακτήρα:	
η και ἄ, η και ε	457

ᾱ και ᾶ, ὕ και ὦ	457
ω και ο	457
Παραδείγματα κλίσης των πιο πάνω ρημάτων	458-460

29ο Κεφάλαιο: Άλλα ρήματα της δεύτερης συζυγίας

Φημί: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	461
Εἶμι: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	462
Οἶδα: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	462
Δέδοικα ή δέδια: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	463
Κεῖμαι: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	464
Κάθημαι: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	464
Ἔοικα: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	465
Βέβηκα: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	466
Τέθνηκα: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	466
Εἵμαρται: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	466
Πέπρωται: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	466
Χρή: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	467
Ἦμι: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	467
Εἰμί: παράδειγμα κλίσης και διασαφήσεις	467

30ό Κεφάλαιο: Ρήματα ανώμαλα, αποθετικά, απρόσωπα

Ρήματα ανώμαλα	468
ρήματα ανώμαλα κατά τον σχηματισμό των χρόνων	468
ενεστωτικός αναδιπλασιασμός	469
αναδίπλωση θέματος	469
προσφύματα	470
συνώνυμα θέματα	472
ρήματα ανώμαλα κατά τη σημασία των χρόνων	472
Ρήματα αποθετικά	474
μέσα αποθετικά	475
παθητικά αποθετικά	475
μεικτά αποθετικά	475
Ρήματα απρόσωπα, απρόσωπες εκφράσεις	476

31ο Κεφάλαιο: Άκλιτα μέρη του λόγου

Επιρρήματα (τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά, βεβαιωτικά, αρνητικά, διστακτικά)	478-481
Τύποι ονομάτων ως επιρρήματα	482-483

Η αιτιατική ως επίρρημα	482
Τύποι ρημάτων ως επιρρήματα	483
Συσχετικά επιρρήματα - Πίνακας	483
Προθέσεις (κύριες, καταχρηστικές)	484
Σύνδεσμοι (παρατακτικοί, υποτακτικοί)	485
Επιφωνήματα	487
Βοηθητικά γλωσσικά στοιχεία - Μόρια	487
Πίνακας ακλίτων με πολλαπλή σημασία	488

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ

32ο Κεφάλαιο: Παραγωγή και σύνθεση

Γενικά για την παραγωγή και τη σύνθεση	493
Γραμματικοί όροι της παραγωγής	493
πρωτότυπη και παράγωγη λέξη	493
ρίζα και ριζική λέξη	493
Γραμματικοί όροι της σύνθεσης	494
σύνθετη λέξη, απλή λέξη	494
συνθετικά μέρη: α' και β' συνθετικό	494
διπλοσύνθετη και πολυσύνθετη λέξη	494
Νόθα σύνθετα	495
Παρασύνθετες λέξεις ή παρασύνθετα	495

33ο Κεφάλαιο: Παραγωγή των λέξεων

Γενική προεισαγωγική παρατήρηση	496
Παράγωγα ουσιαστικά	496
ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα	497-501
ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα	501-504

ουσιαστικά παράγωγα από άλλα ουσιαστικά	504
υποκοριστικά	504
μεγεθυντικά	507
τοπικά	507
περιεκτικά	509
πατρωνυμικά	510
γονεωνυμικά	512
εθνικά	514
παρώνυμα	519
Διασάφηση για τα ουσιαστικά που παράγονται από άλλα ουσιαστικά ...	520
Παράγωγα επίθετα	521
επίθετα παράγωγα από ρήματα	521
κυρίως ρηματ. επίθετα (σε -τός, -τή, -τόν και -τέος, -τέα, -τέον)	521-523
άλλα επίθετα παράγωγα από ρήματα	523-526
επίθετα παράγωγα από ονόματα	526-536
επίθετα παράγωγα από επιρρήματα	536-537
Παράγωγα ρήματα	537
ρήματα παράγωγα από ονόματα	537
ρήματα παράγωγα από άλλα ρήματα	541
ρήματα παράγωγα από επιρρήματα	541
ρήματα παράγωγα από επιφωνήματα και ονοματοποιία	542
Παράγωγα επιρρήματα (τοπικά, τροπικά, ποσοτικά, χρονικά)	543-546
34ο Κεφάλαιο: Σύνθεση των λέξεων	
Γενική προεισαγωγική παρατήρηση	547-550
Κλιτό ως πρώτο συνθετικό	550
ουσιαστικό ως α' συνθετικό	550
επίθετο ως α' συνθετικό	554
ρήμα ως α' συνθετικό	558
Άκλιτο ως πρώτο συνθετικό	559
επίρρημα ως α' συνθετικό	559
πρόθεση ως α' συνθετικό	560
αχώριστο προθεματικό ή προτακτικό μόριο	560
Κλιτό ως δεύτερο συνθετικό	563
ουσιαστικό ως β' συνθετικό	563
επίθετο ως β' συνθετικό	565
ρήμα ως β' συνθετικό	566

Άκλιτο ως δεύτερο συνθετικό	567
Νόθα σύνθετα	567
Παρασύνθετα	567
Τονισμός των συνθέτων	569
Σημασία των συνθέτων	572
οριστικά ή προσδιοριστικά σύνθετα	572
αντικειμενικά ή σύνθετα εξάρτησης	573
κτητικά σύνθετα	573
συνδετικά ή παρατακτικά σύνθετα	573
35ο Κεφάλαιο: Σχηματισμός και σημασία των λέξεων	
A') Άλλοι τρόποι σχηματισμού των λέξεων	574
Ονοματοποιία	574
ονοματοποιημένη ή ηχοποίητη λέξη:	
από τη μίμηση φυσικών ήχων	574
από τη μίμηση ήχου αντικειμένων ή ενεργειών	575
από τη μίμηση φωνών ή επιφωνημάτων του ανθρώπου	576
από τη μίμηση φωνών των ζώων ή των πτηνών	577
Καταχρηστική παραγωγή ή αλλαγή του γραμματικού είδους	579
κύρια ονόματα προσώπων	579
τοπωνυμίες	580
κοινά ουσιαστικά (προσηγορικά)	580
επίθετα	581
B') Σημασία των λέξεων	581
Κυριολεξία	581
Μεταφορά ή μεταφορική χρήση των λέξεων	581
είδη μεταφοράς:	582
πλάτεμα της σημασίας των λέξεων	582
στένεμα της σημασίας των λέξεων	582
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	583
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	597
ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ	599

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

αδύν(ατο)	δηλ(αδή)	ιων(ικός)
αιτ(ιατική)	διαζευκτ(ικός)	κ(αι) ά(άλλα)
αιτιολογ(ικός)	διάθ(εση)	κ(αι) α(λλού)
αι(ώνας)	διαφορ(ετικός)	κ.ά.π. (και άλλα πολλά)
αμετάβ(ατο)	διαχωριστ(ικός)	κ.ά.τ. (και άλλα τέτοια)
αναδιπλ(ασιασμός)	δικατάλ(ηκτα)	κ(αι) τ(α) λ(οιπά)
αναφορ(ικός)	δίφθ(ογγος)	κατάλ(ηξη)
αντίθ(ετο)	δοτ(ική)	καταληκτ(ικός)
αντων(υμία, -ες)	δυϊκ(ός)	καταχρηστ(ικός)
ανώμ(αλος)	έκδ(οση)	κάτ(οικος)
αόρ(ιστος)	ελλην(ικός)	κεφ(άλαιο)
απαρ(έμφατο)	εμπρ(όθετος)	κλητ(ική)
απαρέμφ(ατο)	εμπρόθ(ετος)	κλ(ίση)
απαρχ(αιωμένος)	ενεργ(ητικός)	κλίσ(η)
απλολ(ογία)	ενεργητ(ικός)	κύρ(ιο)
αποθετ(ικό)	ενεστ(ώτας)	κκ.(κύριοι)
αποτελεσμ(ατικός)	ενεστωτ(ικός)	κυριολ(εκτικά)
απρόσ(ωπο)	ενικ(ός)	λ(έξη)
αριθμητ(ικό)	ενν(οείται)	λ(όγου) χ(άρη)
αριθμ(ός)	ενρινόλ(ηκτα)	μέλλ(οντας)
αρσ(ενικός)	επεξηγημ(ατικός)	μέσ(ος)
αρχ(αίος)	επίθ(ετο)	μεσν. (μεσαιωνικά)
ασυναίρ(ετος)	επιθετ(ικός)	μεταβ(ατικό)
αττ(ικός)	επίρρ(ημα)	μτβ.(μεταβατικό)
αφηρημ(ένο)	επιρρηματ(ικός)	μεταγεν(έστερος)
αφωνόλ(ηκτα)	επιτατ(ικός)	μτγν.(μεταγενέστερα)
άχρ(ηστος)	επιφών(ημα)	μετάθ(εση)
αχώρ(ιστος)	επιφωνηματ(ικός)	μετασχημ(ατισμένος)
βαρύτ(ονα)	ευκτ(ική)	μεταφορ(ικά)
βλ(έπε)	εύχρ(ηστος)	μτφ.(μεταφορικά)
βοηθητ(ικός)	θ(έμα)	μ(ετά) Χ(ριστόν)
γεν(ική)	θθ. (θέματα)	μετ(οχή)
γεωγρ(αφικός)	θεματ(ικός)	μτχ.(μετοχή)
γραμμ(ατικός)	θετ(ικός)	μονολ(εκτικός)
γραφ(ικός)	θηλ(υκό)	μονολεκτ(ικός)
δευτερόκλ(ιτα)	ιαπ(ετικά)	νεοελλην(ικός)
δεύτ(ερος)	ιστορ(ικοί)	οδοντ(ικός)

οδοντικόλ(ηκτα)	προηγούμε(ενα)	συνηρ(ημένος)
ομηρ(ικό)	προθεματ(ικός)	συνηρημ(ένος)
όν(ομα)	πρόθ(εση)	συνθετ(ικό)
ονομ(αστική)	προσδιορ(ισμός)	σύνθ(ετο)
οξύτ(ονα)	προσηγορ(ικό)	συντελ(εσμένος)
ορθογραφ(ικός)	προστ(ακτική)	συνών(υμα)
οριστ(ική)	προστακτ(ική)	τρικατάλ(ηκτα)
ουδ(έτερο)	προσωπ(ικός)	τρίτοκλ(ιτα)
ουδέτ(ερο)	πρόσ(ωπο)	υγρόλ(ηκτα)
ουσ(ιαστικό)	προφ(έρεται)	υπερθ(ετικός)
ουσιαστ(ικό)	προφέρ(εται)	υπερθετ(ικός)
παθ(ητικός)	προφορ(ά)	υπερσ(υντέλικος)
παθητ(ικός)	π(ρο) Χ(ριστού)	υπερσυντ(έλικος)
πβ.(παράβαλε)	ρ(ήμα)	υποθετ(ικός)
παράγ(ωγα)	ρήμ(α)	υποκείμε(ενο)
παραγ(ωγικός)	ρημ(ατικός)	υποκορ(ιστικό)
παραγωγ(ικός)	ρηματ(ικός)	υποσημ(είωση)
π.χ. (παραδείγμ. χάρη)	ρίζ(α)	υποτακτ(ική)
παραθ(ετικός)	σελίδα)	φων(ήεν)
παρακ(είμενος)	σελ(ίδα)	φωνηεντόλ(ηκτα)
παρακείμε(ενος)	σσ.(σελίδες)	χακτ(ήρας)
πρκμ.(παρακείμενος)	σημ(είωση)	χρον(ικός)
παρασύνθ(ετο)	σημασ(ία)	χρ(όνοι)
παρατ(ατικός)	σιγμόλ(ηκτα)	
παρατατ(ικός)	στερ(ητικό)	οξυαγκύλες (> , <):
παραχωρητ(ικός)	στερητ(ικό)	> = γίνεται
παροξύτ(ονα)	στίχ(ος)	< = προκύπτει από
περισπώμ(ενα)	συγκρ(ιτικός)	§ = παράγραφος
περιφραστ(ικός)	συγκριτ(ικός)	§§ = παράγραφοι
πίνακ(ας)	συζ(υγία)	˘ = βραχύχρονο
πληθ(υντικός)	συμπερασματ(ικός)	φωνήεν
πληθυντ(ικός)	σύμφ(ωνο)	- = μακρόχρονο
ποιητ(ικός)	συμφωνόλ(ηκτα)	φωνήεν
προηγ(ουμένως)	σύνδ(εσμος)	

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ

ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

§1 α') Σημασία και είδη του λόγου. Ο λόγος είναι ο κυριότερος και χαρακτηριστικότερος τρόπος της εξωτερίκευσης των διανοημάτων και της θέλησης του ανθρώπου. Από φυσιολογική άποψη λόγος είναι η **λαλιά**, κατά την οποία οι έννοιες και οι παραστάσεις που σχηματίζονται στη διάνοια θέτουν σε κίνηση, όταν πρόκειται να εξωτερικευθούν, έναν πολύπλοκο μηχανισμό μυϊκών συστολών ορισμένων οργάνων του ανθρώπου. Του μηχανισμού αυτού η λειτουργία, που καταλήγει σε **φωνή**, γεννά τον προφορικό λόγο. Το κέντρο της λειτουργίας του μηχανισμού αυτού βρίσκεται σε ορισμένο σημείο του εγκεφάλου.

Ο λόγος, ως αναπόφευκτη συνέπεια της εσωτερικής δόνησης του ανθρώπου, είναι σύνθετος· από τη μια μεριά περιέχει στοιχεία που εκφράζουν ορισμένες έννοιες και συμβολικές παραστάσεις γνωστών φαινομένων ή πραγμάτων και από την άλλη στοιχεία που προβάλλουν τη συναισθηματική κατάσταση, η οποία προκαλεί και διατηρεί τη δράση στην ενότητα της ζωής.

Από τη φυσιολογία είναι γνωστό πως κάθε συναίσθημα του ανθρώπου προκαλεί έναν ανάλογο ερεθισμό, ο οποίος έχει ως συνέπεια ανάλογες ανακλαστικές κινήσεις. Οι κινήσεις αυτές κατά τέτοιον τρόπο διαθέτουν τα όργανα της λειτουργίας του λόγου, ώστε η εκδήλωση που θα προκύψει να πάρει ένα ειδικό χρώμα και έναν ιδιάζοντα χαρακτήρα. Έτσι παράγονται οι φθόγγοι, οι συλλαβές, οι λέξεις, οι φράσεις.

Όταν η συναισθηματική κίνηση του ανθρώπου καταλήγει απλά σ' ένα επιφώνημα, το επιφώνημα αυτό παράγεται και εκφωνείται, εάν έχει προηγηθεί εισπνοή που την κάνει ο άνθρωπος αυθόρμητα.

Η εισπνοή αυτή είναι απαραίτητη για τη λειτουργία του λόγου και την επιβάλλει η φυσιολογία των φωνητικών οργάνων. Χωρίς την αναπνοή (εισπνοή και εκπνοή) είναι αδύνατο να παραχθεί φωνή και κατά συνέπεια λόγος.

Όταν υπάρχει αλληλουχία ερεθισμών, οι οποίοι δημιουργούν μια συναισθηματική κατάσταση και επιζητούν την έκφρασή τους, τότε δημιουργείται ο περιορισμός από τις δυνατότητες που έχει η διάρκεια της εκπνοής. Ο περιορισμός αυτός μας αναγκάζει να κάνουμε αλλεπάλληλες διακοπές, οι οποίες μας δίνουν την ευκαιρία ν' ανα-νεώνουμε τις φωνητικές προϋποθέσεις. Έτσι, ο προφορικός λόγος, από τα δεδομένα της φυσιολογίας, είναι μια σύνθεση σχημάτων μεγάλων, τα οποία έχουν προέλθει από σχήματα μικρότερα, αυτά ακολούθως από άλλα ακόμη πιο μικρά, μέχρι τη μονάδα, η οποία δε μερίζεται, και η μονάδα αυτή είναι ο **φθόγγος**.

Η **γραφή (γραπτός λόγος)**, στην πιο στενή έννοια, είναι η μετατροπή της ηχητικής και γλωσσοκινητικής εικόνας της λέξης σε γραφική εικόνα. Έτσι, η γραφή είναι μια δεξιότητα, μια ικανότητα του ανθρώπου να δώσει με ορατά γραφικά σύμβολα μια διαρκή έκφραση στη σκέψη. Ο **γραπτός λόγος** προϋποθέτει την ύπαρξη του προφορικού λόγου. Η γραφοκινητική ενέργεια κατά τη διεξαγωγή της είναι μια τεχνική επίκτητη, μια μορφή διαφοροποίησης της γενικής κινητικής ικανότητας του χεριού, η οποία πρέπει να βρίσκεται σε ομαλή λειτουργία.

Το κέντρο της γραφής βρίσκεται σε ορισμένο σημείο του εγκεφάλου, κοντά στο κέντρο που κατευθύνει την κίνηση των χεριών και των δακτύλων. Εκεί είναι και τα κέντρα των οπτικών εικόνων των λέξεων, των κιναισθητικών αισθημάτων και παραστάσεων. Στη λειτουργία του γραπτού λόγου συμμετέχει όλη η ψυχοπνευματική ενέργεια του ανθρώπου.

Ο γραπτός λόγος, λοιπόν, δε γεννιέται στο χέρι, αλλά στον εγκέφαλο. Το χέρι είναι ένα απλό εκτελεστικό όργανο. Για τους δεξιόχειρες λειτουργούν τα κέντρα του αριστερού ημισφαιρίου του εγκεφάλου, ενώ για τους αριστερόχειρες λειτουργούν τα κέντρα του δεξιού ημισφαιρίου του εγκεφάλου.

β') Στοιχεία φυσιολογίας της φωνής. Η φωνή είναι το πρώτο στοιχείο του λόγου. Από τη φωνή γίνεται ο φθόγγος, η συλλαβή, η λέξη, η φράση, ο λόγος. **Φωνή** είναι το αποτέλεσμα των κραδασμών των φωνητικών χειλέων ή χορδών του λάρυγγα, οι οποίοι προκαλούνται από τον εκπνεόμενο αέρα. Είναι, δηλαδή, μετάσταση του αέρα της εκπνοής σε παλμικές κινήσεις, είναι ήχος σε διαφορετικό ύψος και ένταση. Για να προκληθούν οι κραδασμοί των φωνητικών χορδών, χρειάζεται ρυθμισμένο ρεύμα αέρα της εκπνοής, που είναι η βασική προϋπόθεση για την παραγωγή της φωνής. Το ρεύμα του αέρα παράγεται από τους πνεύμονες.

Τα φωνοπλαστικά όργανα:

- I. Τα αναπνευστικά όργανα:** πνεύμονες, βρόγχοι, τραχεία, που παράγουν το ρεύμα του αέρα και το διοχετεύουν προς τα έξω.
- II. Η κυρίως φωνητική μηχανή:** λάρυγγας και φωνητικά χείλη ή χορδές, που μετατρέπουν το ρεύμα του εκπνεόμενου αέρα σε ήχο, σε φωνή.
- III. Η φαρυγγική, η ρινική και η στοματική κοιλότητα,** που παίζουν ρόλο αντηχείου, όπου με το φαινόμενο της **συνήχησης** η φωνή παίρνει την οριστική της μορφή. Πλουτίζεται σε ένταση και σε χρώμα και, τελικά, μετατρέπεται σε **γλωσσόφθογγο**.

Τα πιο πάνω όργανα δεν είναι αποκλειστικά φωνοπλαστικά ή γενικότερα γλωσσικά. Η κύρια λειτουργία τους αφορά τη διατήρηση της ζωής του ανθρώπου. Ο τρόπος λειτουργίας των οργάνων αυτών είναι διαφορετικός, όταν πρόκειται για τη διατήρηση της ζωής ή όταν πρόκειται για την ομιλία και το τραγούδι.

ΦΩΝΗΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

§2 Φθόγγος.

Σύμφωνα με τη λειτουργία του μηχανισμού για την παραγωγή ήχου και φωνής, καθεμιά από τις απλές και αδιαίρετες φωνητικές μονάδες που ακούγονται, όταν μιλάμε, λέγεται **φθόγγος**. Η λέξη προέρχεται από το ρήμα **φθέγγομαι**, που σημαίνει **μιλώ**. Για παράδειγμα, όταν προφέρουμε τη λέξη **με**, ακούγονται δύο φθόγγοι (μ-ε)· όταν προφέρουμε τη λέξη **θέλω**, ακούγονται τέσσερις φθόγγοι (θ-ε-λ-ω) κ.τ.λ.

Για τους φθόγγους μπορούμε να δώσουμε και έναν άλλον ορισμό:

Φθόγγοι είναι τα μικρότατα και αμέριστα ηχητικά στοιχεία, που συνθέτουν την υλική υπόσταση της γλώσσας.

§3 α') **Φωνήεντα**. Οι φθόγγοι, που παράγονται με το στόμα ανοιχτό ή μισάνοιχτο με την επενέργεια των χειλέων και κατά την εκφώνησή τους έχουν μεγάλη διάρκεια, ένταση, έκταση και ύψος, λέγονται **φωνήεντα**. Π.χ. α, ε, ι, ο, ω.

β') **Σύμφωνα**. Οι φθόγγοι, που παράγονται με το στόμα εντελώς κλειστό ή κάπου φραγμένο με την επενέργεια όλων των φωνοπλαστικών οργάνων και κατά την εκφώνησή τους δεν έχουν διάρκεια, ένταση, έκταση και ύψος, λέγονται **σύμφωνα**. Αυτά ανάλογα με την προφορά τους έχουν τις εξής ονομασίες:

I. Στιγμαία. Τα σύμφωνα που προφέρονταν από τους αρχαίους σε μια μόνο στιγμή, μετά από ένα απότομο άνοιγμα του φραγμού των φωνητικών οργάνων, λέγονται **στιγμαία**. Αυτά ήταν τα: **κ**, **γ** (προφ. γκ), **χ** (προφ. κχ), **π**, **β** (προφ. μπ), **φ** (προφ. πχ), **τ**, **δ** (προφ. ντ), **θ** (προφ. τχ). Οι παλιοί Γραμματικοί τα σύμφωνα αυτά τα ονόμασαν **άφωνα**, επειδή η φωνή δεν είχε διάρκεια ούτε ένταση κατά την εκφώνησή τους. Από τα αρχαία **άφωνα** μόνο τα **κ**, **π**, **τ** προφέρονται σήμερα στη Νεοελληνική ως στιγμαία, ενώ τα άλλα: **β**, **γ**, **δ**, **φ**, **χ**, **θ** προφέρονται ως εξακολουθητικά.

II. Εξακολουθητικά. Τα σύμφωνα που προφέρονταν από τους αρχαίους με τη στοματική κοιλότητα στενεμένη σε κάποιο μέρος και ακούγονταν, ενόσω το εκπνεόμενο ρεύμα του αέρα περνούσε από εκεί με εξακολουθητικό ήχο, λέγονται **εξακολουθητικά**. Αυτά ήταν τα: **λ**, **ρ**, **μ**, **ν**, **σ**, (ς). Οι παλιοί Γραμματικοί τα σύμφωνα αυτά τα ονόμασαν **ημίφωνα**, δηλ. ενδιάμεσοι φθόγγοι ανάμεσα στα φωνήεντα και στα σύμφωνα, επειδή έχουν την ιδιότητα των συμφώνων εξαιτίας του σχηματισμού τους, η φωνή όμως κατά την εκφώνησή τους έχει μιαν κάποια διάρκεια εξαιτίας του εξακολουθητικού ήχου (λλλ, ρρρ, μμμ, ννν, σσσ). Ακολουθώντας και εμείς σήμερα την παράδοση των αρχαίων συνηθίζουμε να τα ονομάζουμε **ημίφωνα**, ενώ είναι φθόγγοι που ανήκουν στα σύμφωνα.

§4 Στα πολύ παλιά χρόνια το ελληνικό αλφάβητο περιλάμβανε και άλλα **δύο ημίφωνα**: το γράμμα **F**, που από το σχήμα του λέγεται **δίγαμμα** (μοιάζει με διπλό κε-

φαλαίο Γ) και από την προφορά του λέγεται **βαῦ**, επειδή παρίστανε έναν φθόγγο σαν το σημερινό **β** ή σαν μισό **ου**, όπως όταν λέμε σήμερα: *Ουάσιγκτον, άκουα* κ.τ.λ., και έναν άλλον **ιδιαιτερο φθόγγο**, ο οποίος προφερόταν, όπως προφέρεται σήμερα το **γι** στη λέξη π.χ. *Πανάγιω (Πανάγιω)*, ή όπως το απλό **ι** στις λέξεις *παιδιά (παιδιιά)*, *μιά (μια)*, *καθάριος (καθάργιος)*, *καινούριος (καινούργιος)* κ.τ.λ. Του ιδιαιτέρου αυτού φθόγγου δε μας παραδόθηκε γραπτό σύμβολο. Τον παρασταίνουμε με το λατινικό **j** (γιωτ).

§5 Δίφθογγος. Δύο αλληπάλληλα φωνήεντα, που προφέρονται γρήγορα σε μίαν ηχητική ενότητα, σε μία συλλαβή, αποτελούν **δίφθογγο**. Από τους αρχαίους κάθε δίφθογγος προφερόταν έτσι, ώστε διακρίνονταν κατά την προφορά οι δύο φθόγγοι, δηλ. τα δύο φωνήεντα, από τα οποία απαρτιζόταν. Για παράδειγμα, όταν εμείς σήμερα λέμε **νεράιδα**, τα δύο φωνήεντα **α** και **ι** προφέρονται μαζί, σχεδόν στον ίδιο χρόνο που θα προφερόταν ένα μόνο φωνήεν· δεν ακούγονται δηλ. χωριστά τα δύο φωνήεντα **α** και **ι** (*νερά-ι-δα*), αλλά ακούγεται πιο έντονα ο φθόγγος **α** και μαζί του πιο άτονα και πιο γρήγορα ο φθόγγος **ι**, με αποτέλεσμα να σχηματίζεται ο δίφθογγος **αϊ**. Επίσης, όταν λέμε **ρόιδι**, τα δύο φωνήεντα **ο** και **ι** προφέρονται μαζί, σχεδόν στον ίδιο χρόνο που θα προφέραμε ένα μόνο φωνήεν· δεν ακούγονται δηλ. χωριστά τα δύο φωνήεντα **ο** και **ι** (*ρό-ι-δι*), αλλά ακούγεται πιο έντονα ο φθόγγος **ο** και μαζί του πιο άτονα και πιο γρήγορα ο φθόγγος **ι**, με αποτέλεσμα να σχηματίζεται ο δίφθογγος **οϊ**. Το ίδιο γίνεται, όταν λέμε *χαϊδεύω, κελαηδώ, βόιδι* κ.ά. Έτσι π.χ. οι λέξεις *σφαίρα, μοίρα, πείρα, γραϊα* κ.τ.λ. προφέρονταν πολύ παλιά *σφάϊρα, μόϊρα, πείρα, γράϊα* κ.τ.λ. Με το πέρασμα του χρόνου όμως έπαψαν να προφέρονται σαν δίφθογγοι και αργότερα άρχισαν να προφέρονται ως ένας φθόγγος (π.χ. το **αι** → (**ε**), το **οι** → (**ι**), το **ει** → (**ι**) κ.τ.λ.).

§6 Λέξη. Ένας φθόγγος (φωνήεν ή δίφθογγος) ή ένα σύνολο από φθόγγους (φωνήεντα, δίφθογγοι, σύμφωνα, που εκφέρονται μαζί), όταν αυτοτελώς είναι φορέας μιας συγκεκριμένης σημασίας, αποτελεί **λέξη** (από το *λέγω*). Όταν π.χ. λέμε *ο μαθητής μελετά Γραμματική*, προφέρουμε τέσσερις λέξεις, που η καθεμιά τους απαρτίζεται από έναν ή περισσότερους φθόγγους:

	ο	μ-α-θ-η-τ-ή-ς	μ-ε-λ-ε-τ-ά	Γ-ρ-α-μ-μ-α-τ-ι-κ-ή	
Σύνολο φθόγγων:	1	7	6	10	

§7 Συλλαβή. Τα φωνήεντα, οι δίφθογγοι καθώς και τα συμπλέγματα φωνηέντων, διφθόγγων και συμφώνων, που αποτελούν μία λέξη, εκφωνούνται με πολύ μικρές και ανεπαίσθητες διακοπές της εκπνοής, όταν μιλάμε. Έτσι, η λέξη φαίνεται πως χωρίζεται σε τμήματα: *λέ/γω, μα/θη/τής, σή/με/ρον*.

Κάθε τέτοιο τμήμα της λέξης, που απαρτίζεται από ένα μόνο φωνήεν ή από έναν μόνο δίφθογγο καθώς επίσης από ένα ή περισσότερα σύμφωνα μαζί με ένα φωνήεν ή δίφθογγο, λέγεται **συλλαβή**. Παραδείγματα: *μα-θη-τής, και-ρός, στρέ-φω, ή-θε-λον* κ.ά.

§8 Γράμματα. Ορισμένα σύμβολα, που παρασταίνουν τους φθόγγους στον γραπτό λόγο, λέγονται **γράμματα** (από το *γράφω· γράφματα > γράμματα*^{*} βλ. §440, β'). Π.χ. οι τρεις φθόγγοι, που απαρτίζουν τη λέξη *ἔχω*, παριστάνονται με τρία γράμματα: *ε-χ-ω*· οι τέσσερις φθόγγοι της λέξης *τιμῶ* παριστάνονται με τέσσερα γράμματα: *τ-ι-μ-ω* κ.τ.λ.

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ

§9 Γλώσσα. Το βασικότερο από τα φωνοπλαστικά όργανα του ανθρώπου είναι η γλώσσα του. Αυτή εκτελεί το κυριότερο έργο κατά την εκφώνηση του λόγου. Γι' αυτό και ο ιδιαίτερος τρόπος, με τον οποίο κάθε λαός εκφωνεί τον λόγο, ονομάστηκε **γλώσσα**.

§10 Αρχαία και νέα ελληνική γλώσσα.^{*} Στους αρχαίους χρόνους είχαν αναπτυχθεί και καλλιεργηθεί η ελληνική και η λατινική γλώσσα, που είναι κλάδοι της ινδοευρωπαϊκής ομογλωσσίας. Την πρώτη τη μιλούσαν και την έγραφαν οι αρχαίοι Έλληνες στην ελληνική χερσόνησο και τις αποικίες τους, τη δεύτερη οι Ρωμαίοι στην ιταλική χερσόνησο. Από τις δύο αυτές γλώσσες σημαντικότερη υπήρξε η **αρχαία ελληνική**, που μιλήθηκε για πολλούς αιώνες και χρησιμοποιήθηκε σ' όλον τον κόσμο ως **διεθνής γλώσσα** κατά την Αλεξανδρινή περίοδο και τους Αυτοκρατορικούς χρόνους των Ρωμαίων. Και επειδή ποτέ δεν έπαψε να μιλιέται και να γράφεται, πέρασε κατά καιρούς από διάφορα στάδια και εξελίχτηκε στη σημερινή της μορφή, δηλ. τη **νέα ελληνική γλώσσα**.

§11 Διάλεκτοι. Η γλώσσα κάθε λαού δε μιλιέται ομοιόμορφα σ' όλες τις περιοχές της χώρας. Εξαιτίας ορισμένων παραγόντων παρουσιάζει από τόπο σε τόπο διαφορές στο λεξιλόγιο, στη γραμματική και στη σύνταξη. Οι τοπικές μορφές, που παίρνει η γλώσσα ενός λαού με το πέρασμα του χρόνου, λέγονται **διάλεκτοι**.

§12 Αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι. Όπως είναι γνωστό, οι αρχαίοι Έλληνες έφυγαν από την ινδοευρωπαϊκή κοιτίδα τους περίπου το 5000 π.Χ., όμως η γλώσσα τους δεν είχε ενιαία μορφή, όταν έφτασαν στην ελληνική χερσόνησο (1700-1100 π.Χ.). Σε κάθε περιοχή της χώρας μιλούσαν ορισμένη τοπική διάλεκτο και σ' αυτήν τη διάλεκτο έγραφαν.

Οι κυριότερες από τις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους ήταν:

α') Ιωνοαττική

I. **Ιωνική** (Ιωνική της Μ. Ασίας, των Κυκλάδων, της Ευβοίας)·

II. **Αττική** (Διάλεκτος της Αθήνας)·

^{*} Βλέπε και Αργυριάδης, Γ. Π. (2018). *Γραμματική της Κοινής Νεοελληνικής*, Εκδόσεις Ζήτη, σελ. 1-49 και UNESCO, *Ιστορία της Ανθρωπότητας*, εκδ. Ελληνική Παιδεία (1966), Β' τόμος, σελ. 54-96.

β') Αιολοαχαϊκή

I. Αιολική (Αιολική της Μ. Ασίας, Λεσβιακή, Θεσσαλική, Βοιωτική)·

II. Αρκαδοκυπριακή (Αρκαδική, Κυπριακή, Μυκηναϊκή)·

γ') Δωρική -Βορειοδυτική Δωρική

I. Δωρική (Λακωνική, Μεσσηνιακή, Αργολική, Κορινθιακή, Μεγαρική, Κρητική, Μήλου και Θήρας, Ροδιακή, Καρπαθιακή και μερικών νησιών του Αιγαίου)·

II. Βορειοδυτική Δωρική (Ηπειρωτική, Μακεδονική, Ακαρνανική, Αιτωλική, Φθιωτική, Λοκρική, Φωκική)·

III. Συγγενικές με τη Δωρική (*Αχαϊκή* στη Βόρεια Πελοπόννησο, της *Ηλείας* με κέντρο την Ολυμπία και *Παμφυλιακή* στη Μ. Ασία).

§13 Αττική διάλεκτος. Στις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους γράφθηκαν σημαντικότερα έργα πεζά και ποιητικά. Ιδιαίτερα η **αττική διάλεκτος**, που συγγενεύει, όπως είδαμε, με την ιωνική και διαμορφώθηκε στην Αθήνα, καλλιεργήθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό. Διαδόθηκε και επικράτησε σ' όλη την Ελλάδα ως ο τελειότερος τύπος της ελληνικής γλώσσας. Σ' αυτήν εκφωνήθηκαν οι λόγοι των αττικών ρητόρων Ισοκράτη, Δημοσθένη, Λυσία κ.ά. και σ' αυτή γράφθηκαν τα έργα του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη, του Θουκυδίδη, του Ξενοφώντα, του Αισχύλου, του Αριστοφάνη κ.ά.π.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

§14 Γραμματική. Κάθε γλώσσα μιλιέται και γράφεται σύμφωνα με ορισμένους κανόνες. Η συστηματική εξέταση των κανόνων αυτών ονομάζεται **Γραμματική**.

§15 α') Η Γραμματική, που διδάσκει πώς οι αρχαίοι μιλούσαν και έγραφαν την αρχαία ελληνική γλώσσα, λέγεται **Γραμματική της αρχαίας ελληνικής γλώσσας**. Ιδιαίτερα η Γραμματική, που διδάσκει πώς οἱ Ἴωνες, οἱ Αἰολεῖς, οἱ Δωριεῖς, οἱ Αττικοί και τα λοιπά ελληνικά φύλα μιλούσαν και έγραφαν την ιωνική διάλεκτο, την αιολική, τη δωρική, την αττική αντίστοιχα, λέγεται **Γραμματική της ιωνικής διαλέκτου, της αιολικής διαλέκτου, της δωρικής διαλέκτου, της αττικής διαλέκτου κ.τ.λ.**

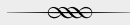
β') Το παρόν βιβλίο έχει τον τίτλο: «**Γραμματική της αρχαίας ελληνικής γλώσσας**» (**κλασική περίοδος**), βασικά όμως είναι η Γραμματική της αττικής διαλέκτου, όπως την έγραφαν οι ποιητές και οι πεζογράφοι κατά την περίοδο της ακμής της (5ος - 4ος αι. π.Χ.).

Όπου εμφανίζονται στοιχεία και τύποι από τις άλλες ελληνικές διαλέκτους γίνεται ειδική μνεία.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΦΘΟΓΓΟΛΟΓΙΚΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΦΘΟΓΓΟΙ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΑΥΤΩΝ

§16 α') Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής γλώσσας παριστάνονται με **24 γράμματα**. Το σύνολο των γραμμάτων αυτών λέγεται **ελληνικό αλφάβητο**.

β') Το ελληνικό αλφάβητο προήλθε από το αλφάβητο των Φοινίκων (Ηρόδοτος 5, 58 -59), οι οποίοι είχαν εφεύρει το δικό τους τροποποιώντας και συμπληρώνοντας ένα βορειοσημιτικό αλφάβητο. Οι αρχαίοι Έλληνες πήραν το φοινικικό αλφάβητο λίγο μετά από τον 10ο αιώνα π.Χ., το διαρρύθμισαν και το προσαρμοσαν στη φθογγολογία της γλώσσας τους.

Τα ονόματα των γραμμάτων του ελληνικού αλφαβήτου, που μας παραδόθηκαν από τους αρχαίους γραμματικούς με τη σειρά τους, την προφορά τους και τη γραφή τους, είναι τα ακόλουθα: *ἄλφα, βῆτα, γάμμα, δέλτα, ἕ ψιλόν, ζῆτα, ἦτα, θῆτα, ἰώτα, κάππα, λά(μ)βδα, μῦ, νῦ, ξῖ (ή ξῦ ή ξεῖ), ὀ μικρόν, πεῖ (ή πῖ), ρῶ, σῖγμα, ταῦ, ὤ ψιλόν, φῖ (ή φεῖ), χῖ (ή χεῖ), ψῖ (ή ψεῖ), ὦ μέγα*.

Στην πολύ παλιά εποχή το ελληνικό αλφάβητο περιλάμβανε και άλλους δύο φθόγγους, των οποίων γραπτά σύμβολα ήταν τα: **F, j** (βλ. §4).

γ') Πριν από την καθιέρωση του φοινικικού αλφαβήτου υπήρχε ένα είδος ελληνικής γραφής, όπως φαίνεται από επιγραφές χαραγμένες πάνω σε πήλινες πινακίδες, που βρέθηκαν στην Κνωσό, στην Πύλο, στις Μυκήνες κ.α. και προέρχονται από την περίοδο της ακμής του μυκηναϊκού πολιτισμού (1400-1200 π.Χ.). Κατά το σύστημα αυτό της γραφής ορισμένες έννοιες, αντικείμενα κ.τ.λ. παριστάνονταν με εικόνες (*εικονογραφικό ή ιδεογραφικό σύστημα*). Επίσης με ορισμένα σύμβολα παριστάνονταν συλλαβές λέξεων (*συλλαβικό σύστημα*). Η γραφή αυτή ονομάζεται **Μυκηναϊκή ή Γραμμική Β'** («*γραμματική*», από το σχήμα των γραμμάτων, και «*B'*», επειδή είχε προηγηθεί η «*A*»). Η αποκρυπτογράφηση της, που έγινε το 1952 από τον Michael Ventris, έδειξε ότι το κείμενο των πινακίδων αυτών ήταν γραμμένο σε προομηρική ελληνική γλώσσα.

§17 α') Τα γράμματα κατά τον τρόπο της γραφής τους διακρίνονται σε κεφαλαία και σε μικρά ή πεζά.

Κεφαλαία: **Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ, Χ, Ψ, Ω**

Μικρά – πεζά: **α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω**

β') Το μικρό **σ**, όταν είναι στο τέλος της λέξης, γράφεται: **ς**

Η χρήση των μικρών γραμμάτων καθιερώθηκε κατά τους πρώτους μεταχριστιανικούς χρόνους. Έως τότε η γραφή ήταν *κεφαλαιογράμματα*. Τα κεφαλαία γράμματα χρησιμοποιούνται σήμερα για την αναγραφή τίτλων, επιγραφών κ.τ.λ. Μπαίνουν στην αρχή των κύριων ονομάτων (§388), των εθνικών (§390) καθώς και στην αρχή της πρώτης λέξης των περιόδων του κειμένου.

§18 Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής διαιρούνται σε **φωνήεντα**, που μπορούν και μόνο τους να σχηματίσουν συλλαβή, και σε **σύμφωνα**, που δεν μπορούν μόνο τους να σχηματίσουν συλλαβή.

- α') Τα **φωνήεντα** της αρχαίας Ελληνικής ως φθόγγοι παρασταίνονται με (7) επτά γράμματα, που λέγονται και αυτά **φωνήεντα**: α, ε, η, ι, ο, υ, ω.
- β') Τα **σύμφωνα** της αρχαίας Ελληνικής ως φθόγγοι παρασταίνονται με (17) δεκαεπτά γράμματα, που λέγονται και αυτά **σύμφωνα**: β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ (ς), τ, φ, χ, ψ.

ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

§19 α') Τα φωνήεντα της αρχαίας Ελληνικής ως προς τον χρόνο της προφοράς τους διαιρούνται σε **βραχύχρονα**, **μακρόχρονα** και **δίχρονα**.

- I. Τα **βραχύχρονα** φωνήεντα προφέρονταν σε σύντομο χρόνο και παριστάνονταν με τα γράμματα: ε και ο. Και τα γράμματα αυτά λέγονται *βραχύχρονα*. Το καθένα απ' αυτά ακουγόταν σαν ένα απλό φωνήεν που προφέρεται σύντομα: το ε σαν ένα ε, το ο σαν ένα ο.
- II. Τα **μακρόχρονα** φωνήεντα είχαν παρατεταμένη προφορά, δηλ. προφέρονταν σε μακρότερο χρόνο, σε διπλάσιο από όσο τα βραχύχρονα, και παριστάνονταν με τα γράμματα: η και ω. Και τα γράμματα αυτά λέγονται *μακρόχρονα*. Το καθένα απ' αυτά προφερόταν παρατεταμένο: το η σαν μακρό ε, περίπου σαν εε, το ω σαν μακρό ο, περίπου σαν οο.
- III. Τα **δίχρονα** φωνήεντα προφέρονταν με δύο χρόνους, δηλ. σε άλλες συλλαβές σαν βραχύχρονα και σε άλλες σαν μακρόχρονα, και παριστάνονταν με τα γράμματα: α, ι, υ. Και τα γράμματα αυτά λέγονται *δίχρονα*. Το α προφερόταν σ' άλλες συλλαβές σαν ένα α και σ' άλλες παρατεταμένο σαν αα· το ι προφερόταν σ' άλλες συλλαβές σαν ένα ι και σ' άλλες παρατεταμένο σαν ιι· το υ σ' άλλες συλλαβές σαν ένα υ και σ' άλλες παρατεταμένο σαν υυ.

Για να φανεί ότι το **δίχρονο φωνήεν** μιας συλλαβής είναι βραχύχρονο, σημειώνεται πάνω από το φωνήεν το σημάδι (˘), ενώ για να φανεί ότι είναι μακρόχρονο, σημειώνεται πάνω από το φωνήεν το σημάδι (-).

β') Ο βραχύς (σύντομος) ή μακρός χρόνος της προφοράς των φωνηέντων λέγεται **χρόνος ή ποσότητα των φωνηέντων**.

§20 Ανασκόπηση.

α') Από τα 7 γράμματα **α, ε, η, ι, ο, υ, ω**, που παριστάνουν φωνήεντα:

I. Το **ε** και το **ο** ονομάζονται **βραχύχρονα**. Π.χ. *νέφος, έπος, έλος* κ.ά.

II. Το **η** και το **ω** ονομάζονται **μακρόχρονα**. Π.χ. *ρήτωρ, κώμη, ρωγμή* κ.ά.

III. Το **α**, το **ι** και το **υ** ονομάζονται **δίχρονα**. Π.χ. *κτῆμᾶ, ὠρᾶ, κτήσῑς, τίμῆ, πῆχϋς, θῠμὸς* κ.ά.

β') Σήμερα, όταν διαβάζουμε λέξεις και τύπους της αρχαίας Ελληνικής, δεν προφέρουμε τα φωνήεντα με τον χρόνο τους· **όταν όμως γράφουμε** λέξεις και τύπους της αρχαίας Ελληνικής, πρέπει να ξέρουμε τον χρόνο των φωνηέντων, για να τονίσουμε σωστά ακολουθώντας τους κανόνες τονισμού (§§ 35-39). Στα επόμενα κεφάλαια του βιβλίου θα δίνονται, κατά περίπτωση, κανόνες για τον χρόνο των δίχρονων φωνηέντων, για τα οποία κυρίως προκύπτει το πρόβλημα.

ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

§21 α') Τα σύμφωνα της αρχαίας Ελληνικής διαιρούνται:

I. σε (9) εννέα **άφωνα**. Αυτά παριστάνονται με τα γράμματα: **κ, γ, χ - π, β, φ - τ, δ, θ**, που λέγονται και αυτά **άφωνα** (στιγμαία, §3, β', I).

II. σε (5) πέντε **ημίφωνα**. Αυτά παριστάνονται με τα γράμματα: **λ, ρ - μ, ν - σ (ς)**, που λέγονται και αυτά **ημίφωνα** (εξακολουθητικά, §3, β', II).

β') **Διπλά σύμφωνα**. Εκτός από τα πιο πάνω γράμματα υπάρχουν και άλλα τρία (3) ακόμη, τα: **ζ, ξ, ψ**, που παριστάνουν σύμφωνα. Τα γράμματα αυτά ονομάστηκαν **διπλά**, γιατί το καθένα από αυτά αποτελείται από δύο φθόγγους συγχωνευμένους:

I. Το **ξ** έγινε από το **κ + σ, γ + σ, χ + σ ή κ + ς, γ + ς, χ + ς**.

Π.χ. *πίνακς > πίναξ, φλόγς > φλόξ, ὄνυχς > ὄνυξ* κ.τ.λ.

II. Το **ψ** έγινε από το **π + σ, β + σ, φ + σ ή π + ς, β + ς, φ + ς**.

Π.χ. *κώνωπς > κώνωψ, Ἄραβς > Ἄραψ, ἔγραψα > ἔγραψα* κ.τ.λ.

III. Το **ζ** έγινε από το **δ + j, σ + δ, γ + j**.

Π.χ. *ἐλπίδjω > ἐλπίζω, Θῆβασδε > Θῆβαζε, ἀρπάγjω > ἀρπάζω*

γ') Στα ημίφωνα συγκαταλέγονται επιπλέον το **F** (δίγαμμα) και το **j** (γιωτ) (βλ. §4).

§22 Τα εννέα (9) **άφωνα σύμφωνα** διαιρούνται παραπέρα:

α') Κατά το **φωνητικό όργανο**, με το οποίο κυρίως προφέρονται, σε:

I. Ουρανικά: *κ, γ, χ*, γιατί προφέρονται κυρίως με τον ουρανίσκο.

II. Χειλικά: *π, β, φ*, γιατί προφέρονται κυρίως με τα χείλη.

III. Οδοντικά: *τ, δ, θ*, γιατί προφέρονται κυρίως με τα δόντια.

β') Κατά το **είδος της πνοής**, η οποία τα συνοδεύει κατά την προφορά τους, σε:

I. Ψιλόπνοα: *κ, π, τ*, δηλ. λεπτά κατά την πνοή.

II. Μέσα: *γ, β, δ*, δηλ. ανάμεσα στα λεπτά και στα παχιά κατά την πνοή.

III. Δασύπνοα: *χ, φ, θ*, δηλ. παχιά κατά την πνοή.

γ') **Διαίρεση των αφώνων σε συνδυασμό με το φωνητικό όργανο και το είδος της πνοής κατά την προφορά τους:**

I. Ομόφωνα: έτσι λέγονται όσα προφέρονται με το ίδιο φωνητικό όργανο. Π.χ. τα ουρανικά: *κ, γ, χ* είναι μεταξύ τους ομόφωνα· το ίδιο τα χειλικά: *π, β, φ* είναι μεταξύ τους ομόφωνα· επίσης και τα οδοντικά: *τ, δ, θ* είναι μεταξύ τους ομόφωνα.

II. Ετερόφωνα: όσα προφέρονται με διαφορετικό φωνητικό όργανο. Π.χ. τα ουρανικά είναι ετερόφωνα ως προς τα χειλικά και τα οδοντικά· το ίδιο τα χειλικά ως προς τα ουρανικά και τα οδοντικά κ.τ.λ.

III. Ομόπνοα: έτσι λέγονται όσα κατά την προφορά τους συνοδεύονται από το ίδιο είδος πνοής. Π.χ. τα ψιλόπνοα: *κ, π, τ* είναι μεταξύ τους ομόπνοα· το ίδιο τα μέσα: *γ, β, δ* είναι μεταξύ τους ομόπνοα· επίσης και τα δασύπνοα: *χ, φ, θ* είναι μεταξύ τους ομόπνοα.

IV. Ετερόπνοα: όσα κατά την προφορά τους συνοδεύονται από διαφορετικό είδος πνοής. Π.χ. τα ψιλόπνοα είναι ετερόπνοα ως προς τα μέσα και τα δασύπνοα· το ίδιο τα μέσα ως προς τα ψιλόπνοα και τα δασύπνοα κ.τ.λ.

Σημείωση: Τα *ομόφωνα* είναι ταυτοχρόνως και *ετερόπνοα*· τα *ομόπνοα* είναι ταυτοχρόνως και *ετερόφωνα*.

§23 Τα **ημίφωνα** διαιρούνται σε:

α') **Υγρά:** *λ, ρ*. Ονομάστηκαν έτσι, γιατί κατά την προφορά τους με τη βοήθεια της γλώσσας έχουν κάποια υγρότητα, δηλ. κάποια ευκολία στη συμπροφορά με άλλα σύμφωνα.

β') **Ένρινα:** *μ, ν*. Πήραν την ονομασία αυτή, γιατί προφέρονται με πνοή που περνάει από τη ρινική κοιλότητα (μύτη).

γ') Ως **ένρινο** εκλαμβάνεται και το *γ*, όταν βρίσκεται μπροστά από τα ουρανικά *κ, γ, χ* και μπροστά από το *ξ*, όπως π.χ. *ἀγκύλη, ἀγγεῖον, ἄγχος, σάλπιγξ* κ.ά.

δ') **Συριστικό:** *σ (ς)*. Έτσι ονομάστηκε, γιατί κατά την προφορά του ακούγεται ήχος συριστικός, ήχος που μοιάζει με σφύριγμα.

ε') **Αρχαιότατα ημίφωνα:** *Ϝ, ϝ*.

§24 Ανακεφαλαιωτικός πίνακας των συμφώνων

Είδη φθόγγων	ΚΑΤΑ ΤΟ ΦΩΝΗΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ			ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΗΣ ΠΙΝΗΣ		
	Ουρανικά	Χειλικά	Οδοντικά	Ψιλόπνοα	Μέσα	Δασύπνοα
	ομόφωνα ετερόπνοα	ομόφωνα ετερόπνοα	ομόφωνα ετερόπνοα	ομόπνοα ετερόφωνα	ομόπνοα ετερόφωνα	ομόπνοα ετερόφωνα
Αφωνα	κ	π	τ	κ	γ	χ
	γ	β	δ	π	β	φ
	χ	φ	θ	τ	δ	θ
Διπλά	ξ	ψ	ζ			
Ημίφωνα	Υγρά: λ, ρ Ένρινα: μ, ν (και γ πριν από κ, γ, χ, ξ) Συριστικό: σ (ς) Αρχαιότατα ημίφωνα: F, j					

ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ

§25 Οι δίφθογγοι (§5) της αρχαίας ελληνικής γλώσσας είναι ένδεκα:

α') οχτώ **κύριοι δίφθογγοι**: *αι, ει, οι, υι, αυ, ευ, ηυ, ου*

β') τρεις **καταχρηστικοί δίφθογγοι**: *α, η, ω*

γ') Εμείς σήμερα προφέρουμε τους διφθόγγους ως εξής:

I. το **αι** όπως το **ε** τα **ει, οι, υι, η** όπως το **ι** το **α** όπως το **α**, το **ω** όπως το **ω**

II. τα **αυ, ευ, ηυ** προφέρονται ως **αβ, εβ, ηβ**, όταν βρίσκονται μπροστά από *φωνήεν*, από *δίφθογγο* και από τα σύμφωνα: *β, γ, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ*

III. τα **αυ, ευ, ηυ** προφέρονται ως **αφ, εφ, ηφ**, όταν βρίσκονται μπροστά από τα σύμφωνα: *θ, κ, ξ, π, σ, τ, φ, χ, ψ*

δ') Το πρώτο φωνήεν ενός διφθόγγου λέγεται **προτακτικό** και το δεύτερο (ι ή υ) λέγεται **υποτακτικό**. Όταν οι καταχρηστικοί δίφθογγοι γράφονται με μικρά (πεζά) γράμματα, το υποτακτικό **ι** σημειώνεται κάτω από τα προτακτικά **α, η, ω** και λέγεται **υπογεγραμμένο γιώτα** ή **υπογεγραμμένη**. Π.χ. *τῇ χώρᾱ, τῷ ναύτῃ, τῷ λόγῳ, τῇ φρουρᾷ* κ.ά. Όταν όμως οι καταχρηστικοί δίφθογγοι γράφονται με κεφαλαία γράμματα, τότε το υποτακτικό **ι** σημειώνεται προς τα δεξιά των προτακτικών και λέγεται **προσγεγραμμένο γιώτα**. Π.χ. ΤΗι ΧΩΡΑι ή ΤΗΙ ΧΩΡΑΙ, ΤΩι ΝΑΥΤΗι ή ΤΩΙ ΝΑΥΤΗΙ, ΤΩι ΛΟΓΩι ή ΤΩΙ ΛΟΓΩΙ, ΤΗι ΦΡΟΥΡΑι ή ΤΗΙ ΦΡΟΥΡΑΙ κ.ά.

§26 Χρόνος ή ποσότητα των διφθόγγων (πβ. §19, β').

α') Όλοι οι δίφθογγοι, κύριοι και καταχρηστικοί, είναι μακρόχρονοι.

β') Μόνο οι δίφθογγοι **αι** και **οι** λαμβάνονται ως βραχύχρονοι, όταν βρίσκονται εντελώς στο τέλος ασυναίρετης κλιτής λέξης. Π.χ. *αἱ χῶραι, αἱ μοῦσαι, οἱ ναῦται, οἱ μαθηταί, οἱ λόγοι, οἱ κῆποι, οἱ σοφοὶ* κ.ά.π.

γ') Όμως, παρόλο που οι δίφθογγοι **αι** και **οι** βρίσκονται εντελώς στο τέλος κλιτής λέξης, λαμβάνονται ως μακρόχρονοι, όταν προέρχονται από συναίρεση. Π.χ. *οἱ Ἑρμαῖ* (< *Ἑρμέαι*), *αἱ ἀμυγδαλαῖ* (< *ἀμυγδαλέαι*), *αἱ συκαῖ* (< *συκέαι*), *οἱ πλοῖ* (< *πλόοι*), *οἱ χρυσοῖ* (< *χρύσειοι*), *οἱ ἀργυροῖ* (< *ἀργύρειοι*), *τῇ ἡχοῖ* (< *τῇ ἡχόοι*) (πβ. §§ 92-93, 99 -100, 118-119, 162-163, 295, 302, 328).

δ') Επίσης οι δίφθογγοι **αι** και **οι** είναι μακρόχρονοι στην κατάληξη της ευκτικής σ' όλους τους χρόνους των ρημάτων. Π.χ. *ἵππεύοι-ἵππεύσοι-ἵππεύσαι - ἵππεύκοι* (πβ. §§ 277, 292, 294, 296, 304, 311, 351 ζ').

ε') Ωσαύτως οι δίφθογγοι **αι** και **οι** είναι μακρόχρονοι, όταν βρίσκονται εντελώς στο τέλος των επιρρημάτων και των επιφωνημάτων. Π.χ. *οἴκοι, Μεγαροῖ, Πυθοῖ* (στους Δελφούς)· *εὐοῖ, οἴμοι, παπαῖ* κ.τ.λ. (πβ. §§ 362, 363, 369).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΟ

ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

§72 α') Οι λέξεις της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, όπως και της νέας, χωρίζονται σε δέκα είδη, που λέγονται **μέρη του λόγου**. Αυτά είναι: **άρθρο**, (όνομα) **ουσιαστικό**, (όνομα) **επίθετο**, **αντωνυμία**, **ρήμα**, **μετοχή**, **επίρρημα**, **πρόθεση**, **σύνδεσμος**, **επιφώνημα**.

β') **I.** Από τα δέκα μέρη του λόγου τα έξι πρώτα, δηλ. το *άρθρο*, το *ουσιαστικό*, το *επίθετο*, η *αντωνυμία*, το *ρήμα* και η *μετοχή*, λέγονται **κλιτά μέρη του λόγου**, επειδή **κλίνονται**, δηλ. το καθένα από αυτά παρουσιάζεται στον λόγο με διάφορες μορφές: *ὁ, τοῦ, τῶν μαθητῆς, μαθητοῦ, μαθητῶν ἐπιμελῆς, ἐπιμελοῦς, ἐπιμελῶν ἐγώ, ἐμοῦ, ἡμῶν γράφω, γράφεις, γράφομεν ἔχων, ἔχοντος, ἔχόντων* κ.τ.λ.

II. Τα υπόλοιπα τέσσερα μέρη του λόγου, δηλ. το *επίρρημα*, η *πρόθεση*, ο *σύνδεσμος* και το *επιφώνημα*, λέγονται **ἀκλιτά μέρη του λόγου**, επειδή **δεν κλίνονται**, δηλ. το καθένα από αυτά παρουσιάζεται στον λόγο πάντοτε με την ίδια μορφή: *ἐκεῖ, σήμερον, καλῶς ἐν, πρὸς, ὑπέρ ὅταν, ἔάν, ἐπειδή βαβαί, εὐοί, οὐαί* κ.τ.λ.

III. **Ἀκλιτά** είναι και μερικά ουσιαστικά (βλ. §152) καθώς επίσης και μερικά αριθμητικά επίθετα (βλ. §207, α'– β').

§73 Τύποι. Οι διάφορες μορφές, με τις οποίες παρουσιάζεται στον λόγο **κάθε κλιτή λέξη**, λέγονται **τύποι** της λέξης αυτής: *ἡ πόλις, τῆς πόλεως, αἱ πόλεις ὁ λόγος, τὸν λόγον, τοὺς λόγους γράφω, γράφομεν, γράφετε ὁ σοφός, τῶν σοφῶν ἡ τριβή, ὁ τριπτήρ, τὸ τρίμμα* κ.τ.λ.

Κάθε τύπος της λέξης μερίζεται σε δύο τμήματα, την κατάληξη και το θέμα:

α') **Κατάληξη** λέγεται το μεταβλητό τμήμα της κλιτής λέξης προς το τέλος της: *πόλι-ς, πόλε-ως, λόγ-ος, (λόγον-ς >) λόγ-ους, γράφ-ω, γράφ-ετε, σοφ-ός, σοφ-ῶν, τριβ-ή, τριπ-τήρ, τρίμ-μα* κ.τ.λ.

β') **Θέμα** (βασικό, μετασχηματισμένο, αναλογικό) λέγεται το αμετάβλητο ή μεταβλητό τμήμα της κλιτής λέξης προς την αρχή της: *πόλι-ς, πόλε-ως, λόγ-ος, γράφ-ετε, σοφ-ός, γραπ-τός (< γραφ-τός), σοφ-ῶν, τριβ-ή, τριπ-τήρ (< τριβ-τήρ), τρίμ-μα (< τριβ-μα)* κ.τ.λ.

I. Θέμα βασικό λέγεται το αρχικό θέμα, που δεν έχει πάθει φθογγικές μεταβολές ούτε έχει αλλοιωθεί με την προσθήκη διάφορων προσφυμάτων.

Είναι αμετάβλητο, όπως η ρίζα, και μπορεί να είναι ηχοποίητο (βλ. §§ 52-71,

67γ', 375, 439-440), όπως π.χ.:

τὸ λῦμα· λυ-: θέμα βασικό· **-μα:** κατάληξη = λυ-μα > λῦμα (ριζική λέξη)

ὁ βόμβος· βομβ-: θέμα βασικό (ηχοποιήτο)· **-ος:** κατάληξη = βομβ-ος > βόμβος (ριζική λέξη)

φύω· φυ-: θέμα βασικό· **-ω:** κατάληξη = φυ-ω > φύω (ριζική λέξη)

γράφω· γραφ-: θέμα βασικό (ηχοποιήτο)· **-ω:** κατάληξη = γραφ-ω > γράφω (ριζική λέξη· επίσης ριζικές λέξεις: *γραφή, γραφίς* κ.ά.)

II. Θέμα μετασχηματισμένο λέγεται το νέο θέμα, που προέρχεται από τη ρίζα (§73, γ') με διάφορες φθογγικές μεταβολές (§§ 52-71) ή με την προσκόλληση διάφορων προσφυμάτων (προθημάτων, ενθημάτων, επιθημάτων [§67, γ']), όπως π.χ.

μανθάνω· μαθ-: ρίζα· **-ν-:** ένθημα· **μαθ-ν > μανθ-** (από μετάθεση): θέμα μετασχηματισμένο· **-αν-:** επίθημα· **-ω:** κατάληξη = μα-ν-θ-αν-ω > μανθάνω

τὸ ὄνομα· ὀ-: πρόθημα· **νο-:** ρίζα· **ὄνο-:** θέμα μετασχηματισμένο· **-μα:** κατάληξη = ὄνο-μα > ὄνομα (λατινικά *nomen*)·

φρουρέω· ῶ· πρό-: πρόθεση· **For-:** ρίζα· **προFor-:** βασικό θέμα· **προῶρ-:** αποβολή του F· **φρουρ-:** συμπνευματισμός και συναίρεση· **-ε-:** επίθημα· **φρουρε-:** θέμα μετασχηματισμένο· **-ω:** κατάληξη = φρουρέ-ω > φρουρῶ.

III. Θέμα αναλογικό λέγεται το νέο θέμα, που προέρχεται από τη ρίζα (§73, γ') με διάφορες φθογγικές παθήσεις (§§ 52-71) και συνάμα με προσκόλληση διάφορων προσφυμάτων, κυρίως παραγωγικών επιθημάτων (**-αν-, -υν-, -αδ-, -ιδ-, -ευ-** κ.τ.λ.). Με τον τρόπο αυτόν σχηματίζονται νέα θέματα αναλογικά (κυρίως σε ρήματα, τα οποία λήγουν σε **-αίνω, -ύνω, -άζω, -ίζω, -εύω** κ.τ.λ.)· τα παραγωγικά αυτά επιθήματα διατηρούνται στους ρηματικούς τύπους και στα παράγωγά τους, όπως π.χ.

κυμαίνω· κυ-: ρίζα· **-μα:** κατάληξη = κυ-μα > κῦμα (ριζική λέξη)· **κυμ-:** θέμα μετασχηματισμένο· **-αν-:** επίθημα· **κυμαν-:** θέμα αναλογικό (κατά τα ενρινόληκτα ρήματα)· **-jω:** κατάληξη = **κυμάνjω** (με επένθεση του **j**) > **κυμάjνω** (συναίρεση του **α + j** σε **αι**) > **κυμαίνω** παράγωγα: *κύμανσις, ἀκύμαντος* κ.ά.

πιαίνω· πι-: ρίζα· **-αν-:** επίθημα· **πιαν-:** θέμα αναλογικό (κατά τα ενρινόληκτα ρήματα)· **-jω:** κατάληξη = **πιάνjω** (επένθεση του **j**) > **πιαjνω** (συναίρεση του **α + j** σε **αι**) > **πιαίνω** παράγωγα: *πίανσις, πιαντικός* κ.ά.

πλατύνω· πλατ-: ρίζα· **-υν-:** επίθημα· **πλατυν-:** θέμα αναλογικό (κατά τα ενρινόληκτα ρήματα)· **-jω:** κατάληξη = **πλατύnjω** (αφομοίωση του **ν + j** σε **νν**) > **πλατύnnω** (απλοποίηση των **νν** με αντέκταση του **ῥ** σε **ῥ**) > **πλατύνω** παράγωγα: *πλάτυνσις, πλατυντέον, πλάτυμμα* (< πλάτυν-μα) κ.ά.

σπουδάζω· σπευδ-: ρίζα· (ετεροίωση του **ευ** σε **ου**) > **σπουδ-:** θέμα μετασχηματισμένο· **-αδ-:** επίθημα· **σπουδαδ-:** θέμα αναλογικό (κατά τα οδοντικόληκτα

ρήματα)· **-jω**: κατάληξη = **σπουδάδjω** (συγχώνευση του **δ + j** σε **ζ**) > **σπουδάζω**· παράγωγα: **σπούδαδ-μα** > **σπούδασμα**, **σπουδαδ-τής** > **σπουδαστής** (πβ. §70, γ') κ.ά.

ὀργίζω· **ὀ-**: πρόθημα· **ρεγ-**: ρίζα· **ὀρεγ-**: θέμα μετασχηματισμένο· (συγκοπή του **ε**) > **ὀργ-**: νέο θέμα μετασχηματισμένο· **-ιδ-**: επίθημα· **ὀργιδ-**: θέμα αναλογικό (κατά τα οδοντικόληκτα ρήματα)· **-jω**: κατάληξη = **ὀργίδjω** (συγχώνευση του **δ + j** σε **ζ**) > **ὀργίζω**· παράγωγα: **ὀργιδ-τέον** > **ὀργιστέον**, **ὀργιδ-τὸς** > **ὀργιστὸς** κ.ά.
παιδεύω· **παιδ-**: ρίζα (< **παῖς**, γεν. **παιδ-ός**)· **-εϋ-**: επίθημα· **παιδευ-**: θέμα αναλογικό· **-jω**: κατάληξη = **παιδεύjω** (αποβολή του **j** μεταξύ διφθόγγου και φωνήεντος) > **παιδεύω**· παράγωγα: **παίδευμα**, **παίδευσις**, **παιδευτής** κ.ά.

IV. Ο τελευταίος φθόγγος του θέματος λέγεται **χαρακτήρας**. Ο χαρακτήρας μπορεί να είναι φωνήεν ή σύμφωνο. Του θέματος **πολι-** χαρακτήρας είναι το **-ι** του θέματος **πολε-** είναι το **-ε** του θέματος **γραφ-** είναι το **-φ** του θέματος **τριμ-** είναι το **-μ**: (τύπος: **πόλις**· θέμα: **πολι-**· χαρακτήρας: **-ι**· κατάληξη: **-ς**· τύπος: **πόλεως**· θέμα: **πολε-**· χαρακτήρας: **-ε**· κατάληξη: **-ως**· τύπος: **γράφω**· θέμα: **γραφ-**· χαρακτήρας: **-φ**· κατάληξη: **-ω**· τύπος: **τρίμμα**· θέμα: **τριμ-**· χαρακτήρας: **-μ**· κατάληξη: **-μα**).

γ') **Ρίζα**. Το αρχικό, το θεμελιώδες θέμα, από το οποίο παράγονται άλλα νέα θέματα, λέγεται **ρίζα**. Για παράδειγμα, ρίζα **τριβ-**: **τρίβ-ω**, **τρίβ-ή**, **τρίβ-ων**, **τρίμ-μα**, **τριμ-μός**, **τριπ-τήρ**, **τριπ-τός**, **τρίψ-ις**, **τριφ-θήσομαι**, **ἐ-τρίφ-θην** κ.τ.λ, όπου από τη ρίζα **τριβ-** παράγονται τα θέματα: **τρίβ-**, **τριμ-**, **τριπ-**, **τριψ-**, **τριφ-** κ.τ.λ. (βλ. §§ 73, β', I - III και 375, δ').

Πτωτικά. Παρεπόμενα των πτωτικών

§74 Στην αρχαία ελληνική γλώσσα, όπως και στη νέα, το άρθρο, το ουσιαστικό, το επίθετο, η αντωνυμία και η μετοχή σχηματίζουν κλιτικούς τύπους που προσδιορίζονται από την κατάληξη, για να δηλώσουν τις διάφορες σχέσεις στον λόγο· οι τύποι αυτοί λέγονται **πτώσεις**. Γι' αυτό τα πέντε αυτά κλιτά μέρη του λόγου λέγονται **πτωτικά**.

§75 α') Οι πτώσεις στην αρχαία ελληνική είναι πέντε: **η ονομαστική, η γενική, η δοτική, η αιτιατική, η κλητική**.

β') Από τις πέντε αυτές πτώσεις η ονομαστική και η κλητική λέγονται **ορθές**· η γενική, η δοτική και η αιτιατική λέγονται **πλάγιες**.

γ') Οι πτώσεις της αρχαίας ελληνικής χρησιμοποιούνται, τις περισσότερες φορές, όπως και στη νέα ελληνική. Η δοτική της αρχαίας αναλύεται συνήθως με εμπρόθετη αιτιατική (**σε** ή **με** + **αιτιατική**) στη νέα ελληνική: **τοῖς Ἀθηναίοις τάδε ἔφη Θεμιστοκλῆς** (= στους Αθηναίους αυτά είπε ο Θεμιστοκλής).

ΔΙΑΣΑΦΗΣΗ: Εκτός από τις πιο πάνω πέντε (5) πτώσεις υπήρχαν σε παλιότερους χρόνους και άλλες τρεις (3): η **αφαιρετική**, που συγχωνεύτηκε με τη γενική· επίσης η **τοπική** και η **οργανική**, που συγχωνεύτηκαν με τη δοτική. (Για τη χρήση των πτώσεων βλ. στο Συντακτικό της αρχ. ελλην. γλώσσας: *Ονοματικοί προσδιορισμοί ετερόπτωτοι - οι πτώσεις*).

§76 Τα πτωτικά, εκτός από τις πτώσεις, έχουν επιπλέον γένος, αριθμό και κλίση.

α') Τα **γένη** των πτωτικών είναι τρία: **αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο**: *ὁ μαθητής, ἡ μαθήτρια, τὸ βιβλίον· ὁ σοφός, ἡ σοφή, τὸ σοφόν· οὗτος, αὕτη, τοῦτο· ὁ λέγων, ἡ λέγουσα, τὸ λέγον*.

β') Οι **αριθμοί** των πτωτικών στην αρχαία ελληνική ήταν τρεις: ο **ενικός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για ένα: *ὁ ὀφθαλμός· ὁ πληθυντικός*, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για πολλά: *οἱ ὀφθαλμοί· ὁ δυϊκός*, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για δύο: *τῶ ὀφθαλμῶ*.

γ') Οι **κλίσεις**. **Κλίση** λέγεται ο ιδιαίτερος τρόπος, με τον οποίο σχηματίζονται οι πτώσεις ενός πτωτικού. Οι κλίσεις είναι τρεις: η **πρώτη**, η **δεύτερη**, η **τρίτη**.

§77 Η πτώση, το γένος, ο αριθμός και η κλίση λέγονται **παρεπόμενα** (ή **συνακόλουθα**) των πτωτικών.

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

§78 **Άρθρο** είναι η μονοσύλλαβη κλιτή λέξη: **ὁ, ἡ, τό**, που μπαίνει εμπρός από τα υπόλοιπα τέσσερα πτωτικά, όταν αυτά χρησιμοποιούνται στον λόγο ως γνωστά και ορισμένα: *ὁ μαθητής, ἡ μαθήτρια, τὸ βιβλίον* (βλ. §76, α').

α') Το άρθρο κλίνεται έτσι:

Ενικός αριθμός			
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ονομ.	ὁ	ἡ	τὸ
γεν.	τοῦ	τῆς	τοῦ
δοτ.	τῷ	τῇ	τῷ
αιτ.	τὸν	τὴν	τὸ
Πληθυντικός αριθμός			
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ονομ.	οἱ	αἱ	τὰ
γεν.	τῶν	τῶν	τῶν
δοτ.	τοῖς	ταῖς	τοῖς
αιτ.	τοὺς	τὰς	τὰ
Δυϊκός αριθμός			
	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ονομ.	τῷ	τῷ (ἡ τὰ)	τῷ
γεν.	τοῖν	τοῖν (ἡ ταῖν)	τοῖν
δοτ.	τοῖν	τοῖν (ἡ ταῖν)	τοῖν
αιτ.	τῷ	τῷ (ἡ τὰ)	τῷ

β') Το άρθρο δεν έχει κλητική. Εμπρός από την κλητική των πτωτικών μπαίνει συνήθως το επιφώνημα **ὦ**, το οποίο για τον λόγο αυτόν λέγεται **κλητικό επιφώνημα**.

γ') Η αρχαία ελληνική γλώσσα είχε μόνο το **οριστικό άρθρο**. Για πρόσωπα ή για πράγματα αόριστα δεν υπήρχε *αόριστο άρθρο*: σε τέτοια περίπτωση οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τα ονόματα χωρίς άρθρο. (Στη νέα ελληνική γλώσσα υπάρχει αόριστο άρθρο και είναι το: *ένας, μία ένα*).

ΟΝΟΜΑΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Ορισμός και διαίρεση των ουσιαστικών

§79 **Ονόματα ουσιαστικά** ή απλώς ουσιαστικά λέγονται οι κλιτές λέξεις, που σημαίνουν: πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα.

α') Τα ουσιαστικά, που σημαίνουν πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, λέγονται **συγκεκριμένα**: *Περικλῆς, λέων, βιβλίον* κ.τ.λ.

Ι. Επίσης τα ουσιαστικά, που θεωρούνται *αισθητά όντα*, είναι συγκεκριμένα ουσιαστικά: *δρόμος, οίκια, βιβλίον* κ.τ.λ.

β') Τα ουσιαστικά, που σημαίνουν ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα, λέγονται **αφηρημένα**: *ἐργασία, ἡσυχία, εἰλικρίνεια* κ.ά.

§80 Από τα ουσιαστικά λέγονται:

α') **κύρια ονόματα** όσα σημαίνουν ένα μόνο ορισμένο πρόσωπο, ζώο, τόπο ή πράγμα: *Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Βουκεφάλας, Πίνδος, Ἀλιάκμων, Πέλλα* κ.ά.π.

Ι. στα κύρια ονόματα ανήκουν τα πατρωνυμικά και τα εθνικά (§§ 388, 390): *Θεστιάδης, Λαερτιάδης, Ἀτρείδης, Πριαμίδης, Πελλαῖος, Κῶος, Ἀθηναῖος, Ρόδιος, Πλαταιεὺς* κ.ά.π.

β') **προσηγορικά ονόματα** ή **κοινά ονόματα** όσα σημαίνουν ένα σύνολο ομοειδών προσώπων, ζώων ή πραγμάτων: *πελταστής, ἵππος, πόλις, ἀκόντιον* κ.τ.λ.

Ι. στα προσηγορικά ή κοινά ονόματα ανήκουν και τα **αφηρημένα ουσιαστικά**: *θυσία, ἡρεμία, σοφία* κ.ά.

Γένος των ουσιαστικών

§81 α') Το γένος των ουσιαστικών το ξεχωρίζουμε μερικές φορές από την κατάληξη (*κῆπ-ος, οἰκί-α, δένδρ-ον*), κυρίως όμως από το άρθρο που παίρνουν: όσα το άρθρο ό είναι **αρσενικά**, όσα παίρνουν το άρθρο ή είναι **θηλυκά** και όσα παίρνουν το άρθρο τὸ είναι **ουδέτερα**: *ὁ ποταμός, ἡ νῆσος, τὸ πέλαγος, ὁ δῦτης, ἡ λίμνη, τὸ ὕδωρ*.

β') Το γένος που έχει ο τύπος ενός ουσιαστικού λέγεται **γραμματικό γένος**, ενώ το γένος στο οποίο από τη φύση του ανήκει αυτό, που φανερώνει το ουσιαστικό, λέγεται **φυσικό γένος**. Το γραμματικό γένος δε συμφωνεί πάντοτε προς το φυσικό γένος. Για παράδειγμα, ένα ουσιαστικό, που φανερώνει άψυχο αντικείμενο ή αφηρημένη έννοια, –και για τον λόγο αυτόν από τη φύση του ανήκει στο ουδέτερο γένος–, μπορεί το ουσιαστικό αυτό να έχει γραμματικό γένος αρσενικό ή θηλυκό (ό

λίθος, ή ράβδος, ό όϊνος, ή άμπελος, ό άνθρωπισμός, ή εύγένεια κ.τ.λ.)· και αντίστροφα, ένα ουσιαστικό, που από τη φύση του φανερώνει αρσενικά ή θηλυκά όντα, μπορεί να έχει γραμματικό γένος ουδέτερο (τό θυγάτριον, τό άνθρωπάριον, τό γραΐδιον ή γράδιον, τό λαγωΐδιον ή λαγώδιον κ.τ.λ.).

§82 Τα ουσιαστικά κατά το γένος διαιρούνται σε:

α') μονοκατάληκτα με ένα γένος· αυτά είναι ή αρσενικά ή θηλυκά ή ουδέτερα και επομένως έχουν μόνο έναν τύπο: ό άνήρ, ή γυνή, τό τέκνον, ό πύργος, ή θύρα, τό ξύλον κ.τ.λ.

I. Επίκοινα. Τα μονοκατάληκτα με ένα γένος ονόματα ζών, δηλαδή όσα ονόματα ζών έχουν το ίδιο γραμματικό γένος και για το αρσενικό ζώο και για το θηλυκό, λέγονται επίκοινα: ό άετός, ό ίέραξ, ή γαλή, ή άλώπηξ, τό πρόβατον κ.ά.

Το φυσικό γένος των επίκοινων ουσιαστικών καθορίζεται, εάν υπάρχει ανάγκη, με τα επίθετα: ό άρρην, ή άρρην, τό άρρεν - ό θήλυς, ή θήλεια, τό θήλυ: ό άρρην άετός - ό θήλυς άετός, ό άρρην ίέραξ - ό θήλυς ίέραξ, ή άρρην γαλή - ή θήλεια γαλή, ή άρρην άλώπηξ - ή θήλεια άλώπηξ, τό άρρεν πρόβατον - τό θήλυ πρόβατον κ.τ.λ. (Στα νέα ελληνικά: ο αρσενικός αετός - ο θηλυκός αετός, η αρσενική αλεπού - η θηλυκή αλεπού, το αρσενικό πρόβατο - το θηλυκό πρόβατο)

β') μονοκατάληκτα με δύο γένη ή ουσιαστικά κοινού γένους: αυτά έχουν δύο γένη, αρσενικό και θηλυκό, όμως έναν τύπο μόνο, κοινόν και για τα δύο γένη· τα ξεχωρίζουμε μόνο από το άρθρο τους: ό παῖς - ή παῖς, ό ἵππος - ή ἵππος, ό βοῦς - ή βοῦς, ό σύζυγος - ή σύζυγος, ό κύων - ή κύων κ.ά.

γ') δικατάληκτα με δύο γένη· αυτά έχουν δύο γένη, αρσενικό και θηλυκό, και δύο τύπους· έναν για κάθε γένος: ό έργάτης - ή έργάτις (-ιδος), ό αύλητής - ή αύλητρίς (-ιδος), ό μαθητής - ή μαθήτρια, ό συλλήπτωρ - ή συλλήπτρια, ό σωτήρ - ή σώτειρα, ό Κρής - ή Κρήσσα κ.ά.

Αριθμός των ουσιαστικών

§83 Οι αριθμοί των ουσιαστικών, όπως και των άλλων πτωτικών, είναι τρεις: ο ενικός, ο πληθυντικός και ο δυϊκός.

Ωστόσο, υπάρχουν ουσιαστικά που είναι εύχρηστα μόνο σε έναν από τους τρεις αριθμούς:

α') Στον ενικό είναι εύχρηστα:

I. αφηρημένα ουσιαστικά, όπως π.χ.: ή δικαιοσύνη, ή εύσέβεια, ή αιδώς, ή σοφία, ή πραότης, ή χρηστότης κ.ά.

II. ουσιαστικά που φανερώνουν φυσικά σώματα ή φυσικά φαινόμενα ή φυσικές καταστάσεις: ή γή, ό ούρανός, ό άήρ, ό αἰθήρ, τό ἔαρ, ό βορέας ή βορράς, ή ήώς, ή ήχώ, τό γήρας, ή νεότης, ή δίψα, ή πείνα, ή δύσπνοια κ.ά

- III. ουσιαστικά που φανερώνουν μέταλλα: *ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκός, ὁ ὀρείχαλκος, ὁ σίδηρος* κ.ά.
- IV. μερικά προσηγορικά: *τὸ ἔλαιον, τὸ μέλι, τὸ κνέφας* (= το σκότος), *τὸ νέκταρ* (= το ποτό των θεών) κ.ά.
- V. τα περισσότερα κύρια ονόματα: *ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Περικλῆς, ὁ Ἀριστοφάνης, ἡ Πέλλα, ὁ Ἀξιός, ἡ Πίνδος, ὁ Ὀλυμπος, ἡ Θετταλία, τὸ Αἰγαῖον, τὸ Δῖον* κ.τ.λ.

ΔΙΑΣΑΦΗΣΗ: Τα κύρια ονόματα προσώπων, που εκφέρονται στον ενικό, μπορούν να σχηματίσουν και πληθυντικό, όταν χρειάζεται να δηλωθούν πολλά πρόσωπα που έχουν το ίδιο όνομα ή να δηλωθούν πρόσωπα που μοιάζουν σε κατιτί με άλλο γνωστό πρόσωπο που έχει το όνομα αυτό, όπως π.χ.: *οἱ Ἡρακλεῖς, οἱ Περικλεῖς, οἱ Ὀμηροί, οἱ Πλάτωνα*, δηλ. *οἱ ποιητές σαν τον Ὀμηρο, οἱ φιλόσοφοι σαν τον Πλάτωνα* κ.τ.λ.

Τα κύρια ονόματα τόπων, που εκφέρονται στον ενικό αριθμό, μπορούν να σχηματίσουν πληθυντικό, όταν είναι ανάγκη να δηλωθούν τόποι με το ίδιο όνομα: *οἱ Ὀλυμποί, οἱ Πηνειοί* κ.τ.λ.

Τα κύρια ονόματα θεών σχηματίζουν πληθυντικό, όταν σημαίνουν τα αγάλματά τους: *οἱ Ἑρμαῖ*, δηλ. τα αγάλματα του θεού Ερμή.

β') Στον πληθυντικό είναι εύχρηστα:

- I. λίγα προσηγορικά ονόματα: *οἱ ἐτησίαι* (τα μελέμια), *αἱ δυσμαί* (η πτώση, το χαμήλωμα, σημείο του ορίζοντα όπου δύει ο ήλιος), *τὰ ἔγκατα* (τα εσωτερικά, τα σπλάχνα, τα βάθη) κ.ά.
- II. μερικά κύρια ονόματα πόλεων, τόπων, εορτών: *αἱ Ἀθῆναι, οἱ Δελφοί, αἱ Θῆβαι, οἱ Φίλιπποι, αἱ Σέρραι, αἱ Ἀλκομεναί, αἱ Θερμοπύλαι, τὰ Τέμπε, τὰ Παναθήναια, τὰ Διονύσια, τὰ Ἑλευσίνια, τὰ Ἴσθμια, τὰ Νέμεα* κ.ά.

ΔΙΑΣΑΦΗΣΗ: Τα κύρια ονόματα των πόλεων: *αἱ Πλαταιαί, αἱ Θεσπιαί, αἱ Κέλλαι* βρίσκονται και στον ενικό: *ἡ Πλάταια, ἡ Θέσπια, ἡ Κέλλα* (ή *ἡ Κέλλη*).

γ') Στον δυϊκό είναι εύχρηστα (προπαντός στην αττική διάλεκτο):

- I. τα ουσιαστικά που φανερώνουν πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, τα οποία από τη φύση τους αποτελούν ζεύγη: *τὼ ὀφθαλμῷ* (οι δύο οφθαλμοί), *τὼ πόδε* (τα δύο πόδια), *τὼ χεῖρε* (τα δύο χέρια), *τὼ ὠτε* (τα δύο αυτιά).
- II. τα ουσιαστικά που φανερώνουν πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, τα οποία καθιερώθηκαν ως ζεύγη από τη μυθολογία, την ιστορία, την τέχνη κ.τ.λ. λόγω της κοινής δράσης τους ή της συχνής κοινής αναφοράς τους: *τὼ Διοσκούρω* (οι δύο Διόσκουροι), *τὼ Αἴαντε* (οι δύο Αἴαντες), *τὼ πόλει* (οι δύο πόλεις: Αθήνα και Σπάρτη), *τὼ Οἰδίποδε* (οι δύο Οἰδίποδες), *τὼ Ἀτρεΐδα* (οι δύο Ατρείδες) κ.τ.λ.
- III. επίσης τα ουσιαστικά που φανερώνουν πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, τα οποία χρησιμοποιούνται κατά ζεύγη: *τὼ ἵππω* (οι δύο ἵπποι), *τὼ βόε* (τα δύο βόδια), *τὼ παῖδε* (τα δύο παιδιά) κ.τ.λ.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΗ

§372 Οι περισσότερες λέξεις της αρχαίας ελληνικής γλώσσας προέρχονται από άλλες λέξεις με **παραγωγή** ή με **σύνθεση**:

α') με παραγωγή: *τρίβ-ω*, ή *τρίβ-ή*, ό *τρίβ-ων* (γεν. -ωνος), τὸ *τρίμ-μα*, ό *τριμ-μός*, ό *τριπ-τήρ* κ.ά.

β') με σύνθεση: *τόξον* + *ποιέω* > ό *τοξοποιός*, *τόξον* + *άλκῆ* > ό *τοξαλκέτης*, *άλέξω* + *άνήρ* > *Άλέξανδρος* κ.ά.

§373 Το μέρος της Γραμματικής, το οποίο εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους σχηματίζονται οι λέξεις, λέγεται **έτυμολογικό**· προέρχεται από τη λέξη **έτυμος**, που σημαίνει *αληθινός, πραγματικός, βέβαιος*. **Έτυμολογία** σημαίνει ανάλυση της λέξης στα συστατικά της μέρη και εύρεση της προέλευσης και της αληθινής σημασίας της.

§374 Κατά την παραγωγή και τη σύνθεση δε λαμβάνονται συνήθως ακέραιες οι λέξεις, αλλά τα θέματά τους:

α') στην παραγωγή: *ύφαίνω* (θ. *ύφαν-*) > *ύφαν-τός*, -*τή*, -*τόν* *λαμβάνω* (θ. *λαβ-*, *ληβ-*) > *λήβ-σις* > *λήψις* κ.τ. λ.

β') στη σύνθεση: *οἶκος* + *δέμω* (θθ. *οἶκο-* + *δεμ-* > *δομ-*) > *οἶκο-δόμ-ος* *οἶνος* + *δίδωμι* (θθ. *οἶνο-* + *δω-* > *δο-*) > *οἶνο-δό-της* κ.τ.λ.

§375

Γραμματικοί όροι της παραγωγής

α') **Πρωτότυπη λέξη**. Η λέξη, από το θέμα της οποίας σχηματίζεται με παραγωγή μια καινούρια λέξη, λέγεται **πρωτότυπη**· η καινούρια λέξη, που παράγεται από το θέμα της πρωτότυπης, λέγεται **παράγωγη**· π.χ. *γράφ-ω* (πρωτότυπη) - *γραφ-τός* (παράγωγη)· *φύσι-ς* (πρωτότυπη) - *φυσι-κό-ς* (παράγωγη) κ.τ.λ.

β') Σε μια συστοιχία λέξεων, που η καθεμιά παράγεται από άλλη, μπορεί μια λέξη να είναι **πρωτότυπη** ως προς την επόμενη και **παράγωγη** ως προς την προηγούμενη: (θ. *άρο-*): *άρο-ω* > *άρο-τρον* > *άροτρ-εύς* > *άροτρεύ-ω* > *άροτρευ-τής*· στην πιο πάνω συστοιχία η ενδιάμεση λέξη *άροτρον* είναι πρωτότυπη ως προς τη λέξη *άροτρεύς* και παράγωγη ως προς τη λέξη *άρόω* κ.τ.λ.

γ') **Ονοματοποιία και Καταχρηστική παραγωγή**: βλ. §§ 438 - 441

δ') **Ρίζα**. Το αρχικό θέμα, από το οποίο παράγεται μια σειρά από παράγωγες λέξεις με φθογγικές μεταβολές, λέγεται **ρίζα**· π.χ. *ρίζα βαφ-*: *βαφ-ή* (καταβύθιση, βούτημα, βάψιμο), *βαφ-εύς*, *βάφ-σις* > *βάψ-ις* (καταβύθιση, βάψιμο), *βάψ-ιμος*, *βάφ-μα*

> βάμ-μα, γεν. -ατος (υγρό στο οποίο βυθίζεται κάτι, βαφή), βάφ-τ-ω > βάπτ-ω (βυθίζω σε υγρό, βάφω· αμτβ. βυθίζομαι), βαπτ-ίδ-ω > βαπτ-ίζ-ω > βαπτίζ-ω (βυθίζω στο νερό επανειλημμένα, βαφτίζω), βάπτιδ-μα > βάπτισ-μα (βύθιση στο νερό επανειλημμένα, βάφτισμα), βάπτισ-ις, όπου από τη ρίζα **βαφ-** προέρχονται τα θέματα βαφ-, βαψ-, βαμ-, βαπ-, βαπτ-, βαπτιδ- > βαπτίζ-, βαπτισ- κ.τ.λ.

ε') **Ριζική λέξη.** Η λέξη, που δεν παράγεται από άλλη, αλλά σχηματίζεται απευθείας από κάποια ρίζα με την προσθήκη μιας κατάληξης, λέγεται **ριζική λέξη**· π.χ. ρίζα βρεχ-, βροχ-: βρέχ-ω, ή βροχ-ή· ρίζα έλπιδ-: ή έλπίδ-ς (> έλπίς)· ρίζα γριφο-: ό γρίφο-ς· ρίζα βαφ-: ή βαφ-ή κ.ά.

§376

Γραμματικοί όροι της σύνθεσης

α') **Σύνθετη λέξη.** Η λέξη, που σχηματίζεται μόνο από δύο άλλες λέξεις πρωτότυπες ή παράγωγες ή ριζικές με την ένωση των θεμάτων τους, λέγεται **σύνθετη λέξη**· π.χ. λόγο-ς + γράφ-ω: θθ. λογο- + γραφ- > ό **λογο-γράφ-ος**· λεώ-ς + φέρ-ω: θθ. λεω- + φερ- και φορ- > ή **λεω-φόρ-ος** (όδός)· ναυ̑-ς + πήγ-νυμι: θθ. ναυ- + πηγ- > ό **ναυ-πηγ-ός** κ.ά.π.

β') **Απλή λέξη.** Η λέξη, που δεν είναι σύνθετη, λέγεται **απλή λέξη**· αυτή μπορεί να είναι **ριζική** (άρω, αλείφω, βαφή, έλπίς) ή **παράγωγη** (άροτρον, ιατρός, αλοιφή, φυσικός) κ.τ.λ.

§377

α') **Συνθετικά μέρη.** Οι δύο λέξεις, που ενώνονται και σχηματίζουν μια σύνθετη λέξη, λέγονται **συνθετικά μέρη**. Η πρώτη από τις δύο λέξεις λέγεται **πρώτο συνθετικό** και η δεύτερη λέξη **δεύτερο συνθετικό**· π.χ. λογογράφος: λόγος = α' συνθετικό, γράφω = β' συνθετικό· λεωφόρος: λεώς = α' συνθετικό, φέρω: β' συνθετικό κ.τ.λ.

β') **Διπλοσύνθετη λέξη.** Η λέξη, που σχηματίζεται από μian απλή και μια σύνθετη λέξη (όχι από τρεις απλές λέξεις), λέγεται **διπλοσύνθετη λέξη**: αρχι- + οίνο-χός > αρχι-οινοχός (= αρχικεραστής), δυσ- + άνα-τρεπτός > δυσ-ανάτρεπτος (= αυτός που δύσκολα ανατρέπεται), πρός- + δι-ορισμός > προσ-διορισμός (= καθορισμός) κ.τ.λ.

γ') **Πολυσύνθετη λέξη.** Η λέξη, που σχηματίζεται από μian απλή και μια διπλοσύνθετη (όχι από τέσσερις απλές λέξεις), λέγεται **πολυσύνθετη λέξη**· π.χ. αντί- + έπ'-εξ-έρχομαι > **άντ-επεξέρχομαι** (= έρχομαι εναντίον εχθρού που μου επιτίθεται ανταποκρίνομαι, τα καταφέρνω), αντί- + έπ'-εις-άγομαι > **άντ-επεισάγομαι** (= εισέρχομαι αντί για άλλον που εξέρχεται), πρό- + έξ-εφ'-ίεμαι > **προ-εξεφίεμαι** (= διατάζω από πριν) κ.ά.

δ') Τα συνθετικά μέρη:

- I.** στη **διπλοσύνθετη λέξη** είναι η **πρώτη απλή** ως πρώτο συνθετικό, η **δεύτερη σύνθετη** ως δεύτερο συνθετικό· π.χ.
 ἀρχιοινοχόος: ἀρχι- = α' συνθετικό, οἰνοχόος = β' συνθετικό· δυσανάτρεπτος: δϋσ- = α' συνθετικό, ἀνάτρεπτος = β' συνθετικό·
- II.** στην **πολυσύνθετη λέξη** είναι η **πρώτη απλή** ως πρώτο συνθετικό, η **δεύτερη διπλοσύνθετη** ως δεύτερο συνθετικό· π.χ.
 προεξεφίεμαι: πρὸ = α' συνθετικό, ἐξεφίεμαι = β' συνθετικό κ.τ.λ.

§378 α') Νόθα σύνθετα. Οι σύνθετες λέξεις, που έχουν ως πρώτο συνθετικό **ακέραη** πτώση ονόματος και όχι το θέμα του ονόματος, λέγονται **νόθα σύνθετα**· σ' αυτά το δεύτερο συνθετικό ή παραμένει αμετάβλητο ή μεταβάλλεται όπως στα κανονικά σύνθετα· π.χ. (αιτ. δόρυ + φέρω) > **δορυ-φόρος**, (γεν. Ἑλλης + πόντος) > **Ἑλλήσ-ποντος**, (ονομ. νέα + πόλις) > **νεά-πολις**, (δοτ. πληθ. ὄρεσι + τρέφω [θ. τρεφ-, τροφ-]) > **ὄρεσί-τροφος** (= αυτός που τρέφεται στα βουνά), (δοτική ενικού [του ουσιαστ. τό ὄρος] ὄρει + βαίνω [ὄρει + θ. βάτης < βαίνω]) > **ὄρει - βάτης**, (τοπική ενικού [του ουσιαστ. ἡ ὁδός] ὁδοῖ + περάω [ὁδοί + θ. πορ - < περ -]) > **ὁδοί - πόρος** (Πρβλ. §75, α' - γ' και διασάφηση), (Γενική ενικού [του ονόμ. ὁ Ἀδριανός] Ἀδριανοῦ + πόλις) > **Ἀδριανού - πολις** κ.ά.

β') Παρασύνθετες λέξεις ή παρασύνθετα. Οι σύνθετες λέξεις, που παράγονται από άλλες σύνθετες λέξεις και όχι από απλές λέξεις (ενν. τα θέματά τους), λέγονται **παρασύνθετες λέξεις ή παρασύνθετα**· π.χ. (εὖ + δόξα > εὖ-δοξος [σύνθετο]): **εὖ-δοξέω** (παρασύνθετο), (νόμος + τίθημι [θ. θε-] > νομο-θέτης [σύνθετο]): **νομο-θετέω** (παρασύνθετο) κ.τ.λ. (Πρβλ. §§ 428-431).

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Γενική προεισαγωγική παρατήρηση

§379 α') Όπως έχει γραφεί, κατά την παραγωγή τα θέματα των πρωτότυπων λέξεων σπάνια μένουν ακέραια και αμετάβλητα· συνήθως αποβάλλουν έναν ή περισσότερους από τους τελικούς φθόγγους τους, παθαίνουν διάφορες φθογικές μεταβολές (βλ. §§ 52-71 και 73, β', I-III)· π.χ.

ἄξιος (θ. ἄξιο-): ἄξιό-ω· το θέμα μένει αμετάβλητο

ἄξιόω (θ. ἄξιο-): ἄξιω-σις, ἄξιω-μα· έκταση του χαρακτήρα (ο > ω)

ἄρῃγω (θ. ἄρηγ-): ἄρωγ-ή, ἄρωγ-ός· ετεροίωση (η > ω)

στείβω (θ. στειβ-): στοιβ-ή· ετεροίωση (ει > οι)

στείβω (θ. στειβ-): ὁ στίβ-ος, ἡ στιβ-άς· συστολή διφθόγγου (ει > ι) κ.τ.λ.

β') στο αμετάβλητο ή μεταβλημένο θέμα της πρωτότυπης λέξης, για να σχηματιστεί μια παράγωγη λέξη, προστίθεται κανονικά ένα στοιχείο που λέγεται **παραγωγικό πρόσφυμα**, το οποίο πολλές φορές προσκολλάται στο θέμα και σχηματίζει μαζί του ένα **νέο θέμα** (βλ. §73, β', I-III), από το οποίο προέρχονται παράγωγα· π.χ.

ἄξιόω (θ. ἄξιο-): ἄξιω-σι-ς (παραγωγ. πρόσφυμα -σι-)

πλήττω (θ. πληγ-): πληγ-τρο-ν > πλήκ-τρο-ν (παραγωγ. πρόσφυμα -τρο-)

δημεύω (θ. δημ-): δημ-εύ-ω· δήμευ-σι-ς (παραγωγ. πρόσφυμα -ευ-)

εὕρισκω (θ. εὕρ-): εὕρ-ίσκ-ω (παραγωγ. πρόσφυμα -ισκ-)

γ') στο παραγωγικό πρόσφυμα, π.χ., -σι-, -τρο-, -ευ-, -ισκ- προστίθεται η κατάληξη της παράγωγης λέξης -ς, -ν, -ω και έτσι το παραγωγικό πρόσφυμα μαζί με την κατάληξη απαρτίζει ένα νέο σύνολο που λέγεται **παραγωγική κατάληξη**: -σις, -τρον, -εύω, -ίσκω.

Σημείωση: Στο εξής θ' αναφέρονται μόνο οι παραγ. καταλήξεις, από τις οποίες εύκολα ξεχωρίζονται τα παραγωγικά προσφύματα και οι νέες καταλήξεις που παίρνουν οι παράγωγες λέξεις.

δ') Οι παράγωγες λέξεις είναι: **ουσιαστικά**· π.χ. ἄρωγή (<ἄρήγω)· **επίθετα**· π.χ. τίμ-ιος (<τιμή)· **ρήματα**· π.χ. ἄξιόω (<ἄξιος) και **επιρρήματα**· π.χ. μίγ-δην (<μῖγ- < μείγ-νυ-μι· θ. μείγ-) κ.ά.

§380**ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ**

Τα ουσιαστικά παράγονται από:

α') ρήματα, **β')** επίθετα, **γ')** άλλα ουσιαστικά.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

(Οι αριθμοί παραπέμπουν σε παραγράφους)

A

ἀ- στερητικό, επιτατικό, ευφωνικό ή πλεοναστικό, αθροιστικό 423
-α καθαρό, μη καθαρό· μακρόχρονο, βραχύχρονο 90
ἄγμαι, 347, ε'
αγκύλες 49, ζ'
ἀγωγή, 273, γ', σημ.
αδύνατο θέμα 105, β'
αθροιστικό ἀ- ή ἄ- 423, δ'
αἰδέομαι -οὔμαι 331, β', 2-3
αἰνέω -ῶ 331, β', 1-3
αιολοαχαϊκή διάλεκτος 12, β'
αἰρέω -ῶ 331, β', 1-3
-αίτερος, -αίτατος· καταλήξεις παραθετικών 195, δ'
αιτιατική 75
αιτιολογικά μόρια 370, γ'
αιτιολογ. σύνδεσμοι 367, α', 5 και 367, β', 2
ακατάληκτα γ' κλίσ. 104, α'-β', 111 ς', 122 ι'
ἀκέομαι -οὔμαι 331, β', 2-3
ἀκλιτα μέρη του λόγου 72, 362-371
ἀκλιτα με πολλαπλή σημασία 371
ἀκλιτα ουσιαστικά 152
ἀκλιτο ως α' συνθετ. 420-423
ἀκλιτο ως β' συνθετικό 427
ἀκροάομαι -ῶμαι 331, α', 1, σημ.
ἀλέξω 357, ι'
ἀλέω -ῶ 331, β', 2-3
ἄλλα σημεία στον γραπτό λόγο – ορθογραφικά σημεία 49, α'-ια'
αλλαγή γραμματ. είδους 441
αλληλοπαθητική αντωνυμία 232-233
αλφάβητο 16-18
ἄλωπηξ, -πεκος 123, η'
ἄν' η πολλαπλή σημασία του 371

ανακεφαλαιωτικός πίνακας των συμφώνων 24
αναδιπλασιασμός ομαλός στα απλά ρήματα 270
αναδιπλασιασμός ομαλός στα σύνθετα ρήματα 271
αναδιπλασιασμός ανώμ. 272
αναδιπλασιασμός αττικός 273
αναδιπλασ. ενεστωτικός 337, α'-β'
ἀνακωχή 273, γ', σημ. και 62, δ'
αναλογικά αριθμητικά 206, ε' και 208, γ'
αναλογικό θέμα 73, β', III
αναλογ. σχηματισμός παραθετικών 195, α'-δ'
αναπληρωτική έκταση 62, θ'
ανάπτυξη φωνήεντος 62, β'
ανάπτυξη συμφώνου 65, α'-γ'
αναφορικά επιρρήματα 363
αναφορ. αντωνυμίες 240-244
ανομοίωση συμφώνων 69 Α'-Β'
αντέκταση 62, θ'
αντιθετ. σύνδεσμοι 367, α', 3
αντικειμενικά σύνθετα 435
αντιμεταχώρηση 62, ε'
αντωνυμίας παραθετικά 201
αντων. – τα είδη τους 219-220
αντων. προσωπικές 221-222
αντωνυμίες δεικτικές 223-224
αντωνυμία οριστική ή επαναληπτ. 225-227
αντωνυμίες κτητικές 228-229
αντων. αυτοπαθητικές 230-231
αντων. αλληλοπαθητική 232-233
αντων. ερωτηματικές 234-235
αντωνυμίες αόριστες 236-237
αντων. επιμεριστικές 238-239
αντων. αναφορικές 240-242
αντωνυμίες συσχετικές 243

- ανώμαλα ουσιαστικά 146-153
 ανώμαλα επίθετα 184, α'-ε'
 ανώμαλα παραθετικά 196-197
 ανώμαλα ρήματα κατά τον σχηματισμό και τη σημασία των χρόνων 352-359
 ανώμ. αύξηση 269, Α', Β', α'-ζ'
 ανωμαλίες συνηρ. ρημάτων 331, α'-γ'
 ανώμ. αναδιπλασιασμός 272, α'-ζ'
 άνω στιγμή ή άνω τελεία 50, Β', 1, β'
 άοριστα επιρρήματα 363
 άοριστες αντωνυμίες 236-237
 αοριστολογικό μόριο *ἄν* 370, ζ'
 άοριστος 253, δ'
 άορ. ενεργ. και μέσος β' 310-314
 άοριστος παθητικός α' 286
 άοριστος παθητικός β' 315-317
 άορ. β' βαρύτον. ρημ. κατά τα σε -μι ρήματα 349-350
 άορ. β' με αττικό αναδιπλ. 273, γ', σημ.
 απαρέμφατο 251, I
 άπέδραν 349, III-350
 απλή λέξη 376, β'
 απλολογία 69, Β', β' και 64, θ'
 απλοποίηση συμφώνων 64, α', III
 απλοποίηση φωνηέντων 62, ια'
 αποβολή φωνηέντων 62, α'
 αποβολή συμφώνων 64, α'-θ'
 αποθετικά ρήματα 360
 αποθετικά μέσα, παθητ., μεικτά 360, α'-γ'
 απόλυτα αριθμητικά 206, α'
 αποσιωπητικά 50, Β', 2, γ'
 απόστροφος 49, γ'
 αποτελεσμ. σύνδεσμοι 367, β', 6
 απρόσωπα ρήματα 361
 άραρίσκω 355, β'
 άρθρο 78, α'-γ'
 άρι-, επιτατ. μόριο 422-423, ζ'
 αριθμητικά 205-218
 αριθμητικά επίθετα: απόλυτα, τακτικά, χρονικά, πολλαπλασιαστικά, αναλογικά 206, α'-ε'
 αριθμητ. - η κλίση τους 207-209
 αριθμητικά ουσιαστικά 210-211
 αριθμητικά επιρρήματα 212
 αριθμητικών θέματα 213
 αριθμητικών πίνακας 218
 αριθμοί σύνθ. - σχηματισμός 214
 αριθμοί κλασματικοί 215-216
 αριθμός πτωτικών 76, β'
 αριθμός ουσιαστικών 83, α'-γ'
 αριθμός ρήματος 248
 αριθμών γραφική παράσταση 217
 άρκέω -*ῶ* 331, β', 2-3
 αρνητ. επιρρήματα 362, δ', VI
 άρώ -*ῶ* 331, γ', 1
 αρσενικό γένος πτωτικών 76, α'
 αρσενικό γένος ουσιαστικών 81
 αρχαίες ελληνικές διάλεκτοι 12
 αρχική συλλαβή 32, δ'
 αρχικό γράμμα 28, α'
 αρχικοί χρόνοι 256, α'
 άτονες λέξεις 40
 αττική δεύτερη κλίση 101
 αττική διάλεκτος 13
 αττικόκλιτα ονόματα 102
 αττικόκλιτα επίθετα 166-167
 αττικός αναδιπλασιασμός 273
 αύξηση ομαλή στα απλά ρήμ. 266
 αύξηση συλλαβική 266, α'
 αύξηση χρονική 266, β'
 αύξηση ομαλή στα σύνθ. ρήμ. 267
 αύξηση εσωτερική 267
 αύξηση στα σύνθ. ρήμ. 267, α'
 αύξηση στα παρασύνθ. ρήμ. 267-268
 αύξηση ανώμαλη 269, Α'-Β'
 αύξω 357, ι'
 αυτοπαθητ. αντωνυμίες 230-231
 αφαίρεση φωνηέντων 60, α'
 αφαιρετά σύμφωνα 61, α'-γ'
 αφηρημένα ουσιαστικά 79, β'
 αφομοίωση φωνηέντων 62, δ'
 αφομοίωση συμφώνων 68, α'-ε'
 άφωνα σύμφωνα 21, α' και 22 και 24
 αφωνόλ. ουσιαστ. γ' κλίσης 120-124
 αφωνόλ. επίθετα γ' κλίσης 172-176
 αφωνόλ. ρήματα 264, β' και 292-300

ἄχρι, η πολλαπλή σημασία του 371
 αχώριστα μόρια 370, α'-β'
 αχώρ. μόριο ως α' συνθετικό 422-423

Β

βαθμοί επιθέτου 189-192
 βαθμοί επιρρήματος 203
 βαίνω 349, 350, 357, ε'
 βαρβαρίζω 440, γ'
 βαρεία 36, β' και 37, ζ'
 βαρύτονα ρήματα 265, α' και 276-321
 βαρύτονη λέξη 37, ς'
 βασικό θέμα 73, β', Ι
 βατταρίζω 440, γ'
 βεβαιωτ. επιρρήματα 362, δ', V
 βέβηκα 351, η'
 βιβάζω – μέλλ. βιβῶ 295, 355
 βιβρώσκω 356
 βλίστω 292, β', IV
 βοηθητ. γλωσσ. στοιχεία - Μόρια 370
 βοηθητικό ρήμα *εἰμι* 274-275
 βορέας - βορρᾶς 93
 βράχυνση φωνήεντος 62, ζ'
 βορειοδυτ. δωρική διάλεκτος 12, γ', II
 βραχύχρονα φωνήεντα 19, α', Ι
 βραχύχρονη συλλαβή 33, α', III και β'
 βρύχα 153, β', 12
 βρύχιος 161, ε'

Γ

Γαργαλίζω 355, β'
 γελαστικά επιφωνήματα 369, α'
 γελᾶω -ῶ 331, α', 2-4
 γενική πτώση 75, α'
 γένος των πτωτικών 76, α'
 γένος των ουσιαστ. 81, α' και 82
 γένος γραμματικό 81, β' και 82
 γένος φυσικό 81, β' και 82
 γένος επιθέτων 155, α'-γ'
 γίγνομαι 355, α'
 γιγνώσκω 356
 γλώσσα· αρχ. και νέα ελλην. 9-10
 γονεωνυμικά 389

γράμματα 8 και 16
 γραμμάτων ονομασία 16
 γραμματική 14
 γραμματική της αρχ. Ελληνικής 15
 γραμματική αττικής διαλέκτου 15
 γραπτός λόγος – γραφή Ι, α'
 γραφική παράσταση των αριθμών 217
 γράφω 440, β'

Δ

δα-, επιτατικό μόριο 423
 δασεία 45, α'-β'
 δασυνόμενες λέξεις 47
 δασύπνοια ἄφωνα 22, β'
 δέδοικα – δέδια 351, δ'
 δεικτικά επιρρήματα 363
 δεικτικά μόρια 370, β'
 δεικτικές αντωνυμίες 223-224
 δεύτερη κλίση ουσιαστ. 94-102
 δεύτερη συζυγία ρημάτων (σε -μι) 332-351
 δεύτεροι χρόνοι ρημάτων: 310-350
 δεύτ. χρόνοι ενεργ. και μέσ. αόρ. β' 310-314
 δεύτ. χρόνοι παθ. μέλλ. β' και παθ. αόρ. β'
 315-317
 δεύτ. χρόνοι ενεργ. πρκμ. β' 318-319
 δεύτ. χρόνοι ενεργ. υπερσ. β' 318-319
 δεύτ. χρόνοι γενικές παρατηρήσεις 320-321
 δεύτ. χρόνοι· αόρ. β' βαρυτόνων κατά τα
 ρήματα σε -μι 349-350
 δευτερόκλιτα ουσιαστ. 94-102
 δευτερόκλιτα επίθετα 154-167
 δέω -ῶ 331, β', 1-3
 διαζευκτ. σύνδεσμοι (ή διαχωριστ.) 367, α' 2
 διαθέσεις ρήμ. 247 και 258, γ'
 διάλεκτοι 12 και 13
 διαλυτικά 49, β'
 διασαφht. σύνδεσμος 367, α' 5
 διασταλτική αντωνυμία 225, α'
 διαχωριστ. σύνδεσμοι (ή διαζευκτ.) 367, α' 2
 διδάσκω 356
 διδράσκω 356
 δίδωμι 337-348, 355 α'
 δικατάληκτα ουσιαστικά 82, γ'

δικατάληκτα επίθετα 155, β'
 διοκωχή: βλέπε ἀνακωχή
 διπλά γράμματα 21, β' I-III
 διπλή παύλα 50, Β', 1, ζ'
 διπλή τελεία ή δίστιγμο 50, Β', 1, δ'
 διπλογενή ανώμ. ουσιαστ. 148
 διπλόθεμα ουσιαστ. γ' κλίσης 105, α'
 διπλосύνθετη λέξη 377, β'
 διστακτ. επιρρήματα 362, δ', VII
 διστακτικοί σύνδεσμοι (ή ενδοιαστ.)
 367, β' 7
 δίστιγμο ή διπλή τελεία 50, Β', 1, δ'
 δισύλλαβη λέξη 31, β'
 διττός 206, δ', II
 δίφθογγος - δίφθογγοι 5 και 25, α'-δ'
 δίχρονα φωνήεντα 19, III
 διψήω -ω 325
 δοτική 75
 δραχμή 92, β'
 δράω 331, α', 3
 δυϊκός αριθμός πτωτικών 76, β'
 δυϊκός αριθμ. ουσιαστ. 83, γ'
 δυϊκός αριθμός ρημάτων 248
 δύναμαι 347, ζ'
 δυνητικό μόριο ἄν 370, ζ'
 δυσ-, αχώρ. προθεματ. μόριο 423, ζ'

E

έάλων - ήλων 349V-350
 έάν, η πολλαπλή σημασία του 371
 έβην 349, I - 350
 έβίων 349, V - 350
 έγήραν 349, III - 350
 εγκλίσεις ρημάτων 250
 έγκλιση τόνου 41-43
 εγκλιτικές λέξεις ή εγκλιτικά 41-43
 εγκλιτικά μόρια 370, δ'
 εγκλιτικά φωνήεντα 283, α'-δ'
 έγνω 349, V - 350
 έδυν 349, IV - 350
 έδωδή 273, γ', σημ. και 397, γ'
 εθνικά (παράγ. ουσιαστ.) 390
 ει, η πολλαπλή σημασ. του 371

είδη μεταφοράς 442, γ'
 ειδικοί σύνδεσμοι 367, β', 1
 είλω 124
 είμαρται 351, ι'
 είμι 351, β'
 είμι 274-275
 είσαγωγικά λέξης 50, Β', 2, δ'
 είσαγωγικά φράσης 50, Β', 1, η'
 έκεχειρία 69, Α', α'
 έκθλιψη 57-59
 έκταση φωνήεντος 62, η'
 έλαύνω - μέλλ. έλω 295,357, ζ'
 ελλειπτικά ουσιαστ. 153, α'-β'
 ελλειπτικά παραθετικά 201
 έμέω -ω 331, β', 1-3
 εναντιωματ. σύνδεσμοι 367, α', 3
 ενδοιαστικοί (διστακτ.) σύνδεσμοι 367, β', 7
 ενδοτικοί (παραχωρητ.) σύνδεσμοι 367, β', 8
 ενεργητική διάθεση 247
 ενεργητική φωνή 258, α'-γ'
 ενεργητικός αόρ. β' 310-314
 ενεστώς οριστικής 253, α'
 ενεστ. στις άλλες εγκλίσεις 257
 ενεστωτικό θέμα 262, β'
 ενεστωτ. αναδιπλασ. 337, α'-β', 355, α'-β'
 και 356, α'- β'
 ένθημα 67, γ',357
 ενικός αριθμός πτωτικών 76, β'
 ενικός αριθμός ουσιαστ. 83, α'
 ενικός αριθμός ρήματος 248
 ένρινα σύμφωνα 23, β'-γ'
 ενρινόλ. ουσιαστ. γ' κλίσης 125-126
 ενρινόληκτα επίθετα 177-180
 ενρινόληκτα ρήματα 301-309
 ένωση ή συγχών. συμφώνων 67, α'-γ'
 ενωτικό (σημείο) 49, ε'
 εξακολουθητ. σύμφωνα 3, β'II
 εξάρτησης σύνθετα 435
 εξελικτικές παθήσεις των φθόγγων 51-71
 έξετάζω - μέλλ. έξετώ 295
 έοικα 272, ε' και 351, ζ'
 επαναληπτική αντων. 225-227
 επένθεση (μετάθεση) 66

- επεξηγηματ. σύνδεσμος 367, α' 5
 επίθετα 154-183
 επίθετα τρικατάληκτα 155-157
 επίθετα δικατάληκτα 155-157
 επίθετα μονοκατάλ. 155-157
 επίθετα ασυναίρ. δευτερόκλιτα 158-161
 επίθετα συνηρ. δευτερόκλιτα 162-165
 επίθετα αττικόκλιτα 166-167
 επίθετα τριτόκλιτα 168-183
 επίθετα φωνηεντόλ. 169-171
 επίθετα συμφωνόληκτα 172-183
 αφωνόληκτα 172-176
 ενρινόληκτα 177-180
 υγρόληκτα 177-180
 σιγμόληκτα 181-183
 επίθετα ανώμαλα 184
 επίθετα αριθμητικά 205-209
 επίθετα με μεταφορική χρήση 442, β'
 επίθετα παράγωγα 392
 επίθ. παράγ. από ρήματα 393-396
 επίθ. παράγ. από ονόματα 397
 επίθ. παράγ. από επιρρήματα 398
 επιθετικές αντωνυμίες 219, β'
 επιθέτου βαθμοί 189-190
 επιθέτου παραθετικά 191-192
 επίθετο ως α' συνθετ. 415-417
 επίθετο ως β' συνθετικό 425
 επίθημα 67, γ'
 επίκοινα ονόματα 82, α' I
 επιμεριστικές αντων. 238-239
 επιρρήματα (τοπικά, χρονικά, τροπικά, ποσοτικά, βεβαιωτικά, αρνητικά, διστακτικά) 362
 επιρρήματα (ερωτηματικά, αόριστα, δεικτικά, αναφορικά) 363
 επιρρήματα (συσχετικά) 363
 επιρρήματα με μεταφορ. χρήση 442, β'
 επιρρήματα παράγωγα 404
 επιρρ. παράγωγα τοπικά 405
 επιρρ. παράγωγα τροπικά 406
 επιρρ. παράγωγα 404
 επιρρ. παράγωγα ποσοτικά 407
 επιρρήματα παράγωγα χρονικά 408
 επιρρ. παραθετικά 203-204
 επίρρημα ως α' συνθετικό 420
 επίρρημα ως β' συνθετικό 427
 επίσταμαι 347, ζ'
 επιτατικό (ἀ-, ἀρι-, ἐρι-, κ.ά.) 423, β', ζ'
 επιτονισμός (και στίξη) 50, Α'
 επιφωνήματα 368-369
 ἐπριάμην 326, IV
 ἐπτάμην 347, θ'
 ἔπτην 349, I - 350
 ἔρρυν 349, II - 350
 ἔρως 122, ε' και 124
 ερωτηματικά επιρρήματα 363
 ερωτηματικές αντων. 234-235
 ερωτηματικό 50, Β', 2, β'
 ἔσβην 349, II-350
 -εστερος, -εστατος: παραθετ. καταλήξεις
 195, α'
 ἔστηκα 346, α'
 εσωτερικά γράμματα 28, γ'
 εσωτερική αύξηση 267, α'-β'
 ετερογενή ανώμ. ουσιαστ. 147
 ετεροίωση 62, ζ'
 ετερόκλιτα ουσιαστ. 149, α'-ιγ'
 ετερόπνοα άφωνα 22, γ', IV
 ετερόφωνα άφωνα 22, γ', II
 ἔτλην 349, I - 350
 ετυμολογία 372 και 442
 ετυμολογικό 373
 ευκτική 250, III
 ευφωνία 61
 ευφωνικά σύμφωνα 61, α'-γ'
 ευχετικό μόριο 370, ε'
 ἔφθην 349, I - 350
 ἐφίεμαι 348
 ἔφυν 349, IV - 350
 ἔψω 357, ι'
- Z**
- ζα-, επιτατικό μόριο 423, ζ'
 ζώ, ζῆς, ζῆ, κ.τ.λ. 325

Η

ήμι 351, ιγ'
 ήμι-, αχώρ. προθεματ. μόριο 423, η'
 ημισυνηρημένα ρήματα 327
 ημίφωνα 4 και 16, β' και 21, α' II, γ'
 ημιφωνόληκτα ουσιαστ. γ' κλίσης 120· 125-140
 ήνίκα, η πολλαπλή σημασία του 371
 ηχοποίητη λέξη 439

Θ

θᾶτερον 56, II, ζ'
 θαυμαστικά επιφωνήμ. 369, β'
 θαυμαστικό 50, Β', 2, α'
 θειαστικά επιφωνήματα 369, γ'
 θέμα κλιτών λέξεων 73, β'
 θέμα αναλογικό 73, β', III
 θέμα βασικό 73, β', I
 θέμα μετασχηματισμένο 73, β', II
 θέμα αδύν. ουσιαστ. γ' κλίσης 105, β'
 θέμα ισχυρό ουσιαστ. γ' κλίσης 105, β'
 θέμα ρηματικό 262, α'
 θέμα χρονικό 262, β'
 θέμα αορίστου β' 314
 θέμα ρημ. σε -μι 333 και 337
 θεματικό φωνήεν 282
 θέσει μακρόchr. συλλαβή 33, α', δ'
 θετικός βαθμός επιθέτων 190, α'
 θηλυκό πτωτικών 76, α'
 θηλυκό ουσιαστικών 81
 θηλυκό τρικατάλ. επίθ. σε -ος 159
 θλάω 331, α', 2 και 4
 θοϊμάτιον 56, II, ζ'
 θρίξ, τριχός 123, η'

I

-ιάζω, -ιάω, -ίζω παραγ. κατάληξη 400, II, διασάφηση
 ιδιόκλιτα ουσιαστικά 151
 ἴημι 337-348, 355
 ισοσύλλαβα ουσιαστικά 85, α'
 -ίστερος, -ίστατος: παραθ. καταλ. 195, γ'
 ιστορία των τόνων σελ. 82-86

ιστορικοί χρόνοι 256, β'
 ισχυρό θέμα 105, β'
 ἴσχω 355, α'
 -ίων, -ιστος: παραθ. καταλ. 196-197

j

j 16, β' και 21, γ'
 j αποβολή του 64, β'
 j αφομοίωσή του με υγρά και ένρινα 68, δ'
 j μετάθεσή του (επένθεση) 66
 j συγχώνευσή του με άφωνα 67, β'

F

F 16, β' και 21, γ'
 F αποβολή του 64, γ'

K

καθαρό και μη καθαρό -α 90, α'-β'
 κάθημαι 351, ς'
 καίω - κάω 291
 καλέω - ῶ 331, β', 1 και 3
 κανονικός σχηματισμός μονολεκτ. παραθετικών 193
 καταληκτ. ουσιαστ. γ' κλίσης 104, α'
 κατάληξη κλιτών λέξεων 73, α'
 κατάληξη ρήματος 261
 κατάλ. προσωπική ρηματ. τύπων 281
 καταλήξεις ολικές (φαινομενικές):
 » » ουσιαστ. α' κλίσης 87
 » » ουσιαστ. β' κλίσης 95
 » » ουσιαστ. γ' κλίσης 141
 καταλήξεις ρηματ. τύπων 288
 καταλήξεις παραθετικές 193
 καταλήξεις παραγωγικές 379, γ'
 καταλήξεις υποκοριστικές 384
 καταλήξεις μεγεθυντικές 385
 καταχρηστικές προθέσεις 365, β'
 καταχρηστική παραγωγή 441
 καταχρηστικοί δίφθογγοι 25, β'
 κείμαι 351, ε'
 κειμενικά σημεία στίξης 50, Β', 2
 κελεύω 291
 κίχρημι 347, α' και 355

κλαίω - κλάω 291
 κλητική 75
 κλητικό επιφώνημα 369, δ'
 κλήω - κλείω 291
 κλίση πτωτικών 76, γ'
 κλίση ουσιαστικών 84
 » ασυναίρ. ουσιαστ. α' κλίσης 86-91
 » συννηρημ. ουσιαστ. α' κλίσης 92-93
 » ασυναίρ. ουσιαστ. β' κλίσης 94-98
 » συννηρ. ουσιαστ. β' κλίσης 99-100
 κλίση αττική β' 101-102
 κλίση ουσιαστ. γ' κλ. 103-145
 κλίση επιθέτων 156-184
 κλίση μετοχών 185-188
 κλίση συγκριτικών, -ίων, -ιον και -ων, -ον 197
 κλίση αριθμ. επιθέτων 207-209
 κλιτά μέρη του λόγου 72, β', I
 κλιτό ως α' συνθετικό 410-419
 κλιτό ως β' συνθετικό 424-426
 κνήω -ῶ 325
 κοινά ονόματα 80, β'
 κοινά ονόμ. από επίθετα 441, γ'
 κόμμα 50, Β', I, γ'
 κονιορτός 412
 κορωνίδα 49, δ'
 κράση 55-56
 κρέμαμαι 347, η'
 κρεμάννυμι – μέλλ. κρεμῶ 295
 κρεοπώλης 413, γ'
 κρούω 291
 κτητικά σύνθετα 436
 κτητικές αντωνυμίες 228-229
 κυματοπλήξ 413, α'
 κύρια ονόματα 80, α'
 κύρια ονόματα προσώπων:
 » » από κοινά ουσιαστ. 441, α'
 » » από επίθετα 441, α'
 » » από μετοχές 441, α'
 » » από ανεβοκατέβασμα τόνου 441, α'
 Κυριακή 397, α' διασάφηση
 κύριες προθέσεις 365, α'
 κύριοι δίφθογοι 25

κυριολεξία 442, α'

Λ

λα-, λαι-, επιτατικό μόριο 423
 λανθάνω 357, θ'
 λέξη 6 και 27
 λέξη άτονη 40
 λέξη βαρύτονη 37
 λέξη μονοσύλλαβη 31
 λέξη δισύλλαβη 31
 λέξη εγκλιτική 41
 λέξη τρισύλλαβη 31
 λέξη πολυσύλλαβη 31
 λέξη οξύτονη 37
 λέξη παράγωγη 375, α'-β'
 λέξη παροξύτονη 37
 λέξη προπαροξύτονη 37
 λέξη περισπώμενη 37
 λέξη προπερισπώμενη 37
 λέξη προκλιτική 40
 λέξη πρωτότυπη 375, α'-β'
 λέξη ριζική 375, ε'
 λέξη σύνθετη 376, α'
 λέξη απλή 376, β'
 λέξη διπλοσύνθετη 377, β'
 λέξη πολυσύνθετη 377, γ'
 λέξη παρασύνθετη 378, β'
 λέξη ονοματοποιημένη 439
 λέξη ηχοποίητη 439
 λέξη δασυνόμενη 47
 λήγουσα 32, α'
 λι-, επιτατικό μόριο 423
 λόγος προφορικός, γραπτός I, α'
 λεύω 291
 λούω - λούομαι και λοῦμαι 331, γ', 3
 λύω - λύομαι 277-279

Μ

μακρόχρ. φωνήεντα I9, α' και 20, α'
 μακρόχρονη συλλαβή 33, α'
 μακρόχρονη συλλ. θέσει 33, α', δ'
 μέγας I84, β' και διασάφηση
 μεγεθυντικά ουσιαστ. 385

μείγνυμι 334-336, 357, ζ'
 μέλι 122, ι' και 292, β', IV
 μέλλοντας απλός 253, γ'
 μέλλοντας συντελ. 253, ζ'
 μέλλοντας παθητικός α' 286
 μέλλοντας παθητικός β' 315-317
 μελωδός 413, β'
 μέρη του λόγου 72, 362-371
 μέσα άφωνα 22, β'
 μέση διάθεση 247
 μέση στιγμή 50, Β', 1, β'
 μέση φωνή 258, β' και διασάφ.
 μέσος αόριστος β' 310-314
 μετάθεση φωνηέντων 62, γ'
 μετάθεση του j (επένθεση) 66
 μεταπλαστά ουσιαστ. 150, α'-ιθ'
 μετάπτωση 62, ι'
 μετασχηματισμένο θέμα 73, β' II
 μεταφορά 442, β'
 μεταφοράς είδη 442, γ'
 μεταφορ. χρήση λέξεων 442, β'
 μετοχή 251
 μετοχών κλίση 185-188
 μετοχών παραθετικά 200-201
 μη καθαρό -α 90 και διασάφ.
 μιμνήσκω 356
 μνᾶ 92, β'
 μονόθεμα ουσιαστ. γ' κλ. 105, α'
 μονοκατάλ. ουσιαστ. 82, α'-β'
 μονοκατάληκτα επίθετα 155, γ' και 180 και
 176 και 171, γ'
 μονολεκτ. παραθετικά 192-195
 μονολεκτ. χρόνοι ρήμ. 256, δ'
 μόρια 370
 μόρια αχώριστα 370, α'-β'
 μόρια αχώρ. ως α' συνθετ. 422-423
 μώμαι -μῶμαι 329, β'

N

νη- στερητικό 423, ε'
 νήω-ῶ και νήομα-ῶμαι 325
 νόθα σύνθετα 428
 νόστιμος 397, γ'

Ξ

ξέω-ξέομαι 327, II -III, 331, β', 2 - 3

Ο

οδάξω 357, ι'
 οδοντικά άφωνα 22, α' III
 οδοντικά εμπρός από το σ 64, ε'-ζ'
 οδοντικόλ. ουσιαστ. γ' κλίσης 121-122
 οδοντικόληκτα ρήματα 292
 ὀδωδῆ 273, γ', σημ.
 οἶδα 351, γ'
 ὄλεθρος 409, δ', I -II
 ολικές (φαινομενικές) καταλήξεις: βλέπε κα-
 ταλήξεις
 ομοιωματικά 49, θ'
 ομόπνοα άφωνα 22, γ' III
 ομόφωνα άφωνα 22, γ' I
 ὀνίνημι 347, β'
 ονομαστική 75
 ονόματα κύρια 80, α'
 ονόματα κοινά ή προσηγ. 80, β'
 ονόματα ως επιρρήμ. 362, ε'
 ονοματικοί τύποι ρήματος 251
 ονοματοποιημένη λέξη (ηχοπ.) 439
 ονοματοποιία 439
 οξεία 36, α'
 οξυαγκύλες 49, η'
 οξύτονη λέξη 37, α'
 ὀπηνίκα, η πολλαπλή σημασία 371
 ὀπότε, η πολλαπλή σημασία του 371
 ὅπως, η πολλαπλή σημασία του 371
 ὄργανα φωνοπλαστικά 1, β'
 ὀρθές πτώσεις 75, β'
 ὀρθογραφικά σημεία 49
 οριστική 250
 οριστική· συσχετ. πίνακας των χρόνων 255
 οριστική αντων. (επαναλ.) 225-227
 ὄροφος 409, δ', I-II
 ὅτε, η πολλαπλή σημασ. του 371
 ὅτι, η πολλαπλή σημασ. του 371
 οὐ (οὐκ, οὐχ) 40, γ' και 61, γ' I-II
 οὗ 40, διασάφ. και 61, γ' III
 ουδέτερη διάθεση 47, IV

ουδέτερο πτωτικών 76, α'
 ουδέτερο ουσιαστικών 81
 ουρανικά άφωνα 22, α' I
 ουρανικόληκτα ουσιαστ. γ' κλίσης 121, α'
 και 122, α'
 ουρανικόληκτα ρήματα 292
 οὗς, ὠτός 122, ια' και 123, ζ'
 ουσιαστικά ονόματα 79
 ουσιαστικά αφηρημένα 79, β'
 ουσιαστικά συγκεκριμένα 79, α'
 ουσιαστικά κύρια, προσηγορικά (κοινά) 80,
 α'-β'
 ουσιαστικά μονοκατάληκτα με ένα γένος
 82, α'
 ουσιαστικά μονοκατάληκτα με δύο γένη 82, β'
 ουσιαστ. δικατάλ. με δύο γένη 82, γ'
 ουσιαστικά επίκοινα 82, α' I
 ουσιαστικά ισοσύλλαβα 85, α'
 ουσιαστ. περιττοσύλλαβα 85, β'
 ουσιαστ. ασυναίρετα α' κλ. 86-91
 ουσιαστ. συνηρ. α' κλίσης 92-93
 ουσιαστ. ασυναίρ. β' κλίσης 94-98
 ουσιαστ. συνηρ. β' κλίσης 99-100
 ουσιαστ. αττικής β' κλίσης 101-102
 ουσιαστικά γ' κλίσης: 103-145:
 καταληκτικά 104, α'
 ακατάληκτα 104, α'
 μονόθεμα 105, α'
 διπλόθεμα 105, α'
 φωνηεντόληκτα 107, α'
 συμφωνόληκτα 107, α'
 αφωνόληκτα 107, β' και 120 και 123-124
 ημιφωνόληκτα 107, β' και 120 και 132
 ουρανικόληκτα 122, α'
 χειλικόληκτα 122, β'
 οδοντικόληκτα 122, γ'-ια'
 ενρινόληκτα 126, α'-ς' και 128 και 132
 υγρόληκτα 127, α'-δ' και 128 και 132
 συγκοπτόμενα 129-130
 σιγμόληκτα 133-140
 ουσιαστικά ανώμαλα 146
 ουσιαστ. με μεταφορική χρήση 442, β'
 ουσιαστικά παράγωγα 380

ουσιαστ. από αττικό αναδιπλασ. 273, γ', σημ.
 ουσιαστικά από ρήματα 381
 ουσιαστικά από επίθετα 382
 ουσιαστ. από ουσιαστ. 383-391
 ουσιαστ. ως α' συνθετ. 410-414
 ουσιαστικό ως β' συνθετικό 424
 ουσιαστικών παραθετικά 201
 -ουστερος, παραθετ. κατάληξη 195, β'
 -ουστατος, παραθετ. κατάληξη 195, β'
 -ότερος, -ώτερος, παραθετ. κατάλ. 194
 -ότατος, -ώτατος παραθετ. κατάλ. 194

Π

παθητική διάθεση 247, III
 παθητικός μέλλοντας α' 286
 παθητικός αόριστος α' 286
 παθητικός μέλλοντας β' 315-317
 παθητικός αόριστος β' 315-317
 παθήσεις εξελικτ. φθόγγων 51-71
 πάθη φθογγικά 51
 πάθη φωνηέντων 52-62
 πάθη συμφώνων 63-71
 παίζω 293, γ', διασάφηση, I
 παίω 291
 παραγόμενοι χρόνοι 256, β'
 παράγωγα ουσιαστικά 380-391
 παράγωγα επίθετα 392-398
 παράγωγα ρήματα 399-403
 παράγωγα επιρρήματα 404-408
 παραγωγή 372 και 379
 παραγωγή καταχρηστική 441
 παράγωγη λέξη 375, α'
 παραγωγική κατάληξη 379, γ'
 παραγωγικό πρόσφυμα 379, β'
 παράγραφος 49, ι'
 παραθετικά επιθέτων 189-201
 παραθετικά ουσιαστικών 201
 παραθετικά μονολεκτικά 192
 παραθετικά περιφραστικά 192
 παραθετικά ανώμαλα 196
 παραθετ. δεν σχηματίζουν 202
 παραθετ. μετοχών 200-201
 παραθετικά ελλειπτικά 201

- παραθετ. επιρρημ. 203-204
 παραθετική κατάληξη 193
 παρακείμ. 253, ε' και 277-278
 παρακείμ. ενεργητ. α' 280-288
 παρακείμ. ενεργητ. β' 318-319
 παρακείμ. 296, 298-299, 305-309
 παραλήγουσα 32, β'
 παρασύνθετα 429-431 και 378, β'
 παρατατικός 253, β'
 παρατακτικά ή συνδετικά σύνθετα 437
 παραχωρητικοί σύνδεσμοι 367, β', 8
 παρένθεση 50, Β', 1, ε'
 παρεπόμενα πτωτικών 77
 παρεπόμενα ρημάτων 246
 παροξύτονη λέξη 37, β'
 παρώνυμα ουσιαστικά 391
 πάσχω 293, β', διασάφ. II
 πατρωνυμικά ουσιαστικά 388
 παύλα 50, Β', 1, ζ'
 παύλα διπλή 50, Β', 1, ζ'
 παύω 291
 πεινήω -ῶ 325
 πελάζω - μέλλ. πελῶ 295
 πεντήρης 183, δ'
 πέπρωται 351, ια'
 πέπων 195, δ', III
 περιεκτικά ουσιαστικά 387
 περισπώμενα ρήματα 322 - 331
 περισπωμένη 36, γ'
 περισπώμενη λέξη 37, δ'
 περιττοσύλλαβα ουσιαστ. 85, β'
 περιφραστικά παραθετ. 192 και 198
 περιφραστικοί χρόνοι 256, ε'
 πετάννυμι - μέλλ. πετῶ 295
 πίμπλημι 347, γ'
 πίμπρημι 347, δ'
 πίνακας διαίρεσης των ρημάτων 265
 πίνακας φωνηεντόλ. ασυναίρ. ρημάτων με
 διαφορές 291
 πίνακας φωνηεντόλ. συνηρ. ρημάτων με
 ανωμαλίες 331
 πίνακας συμφώνων 24
 πιπράσκω 356
 πίπτω 293, διασάφ. III και 355, α'
 πίων 194, α', 3, II
 πλάγιες πτώσεις 75, β'
 πλάγ. πτώσεις ως επιρρημ. 362, β', ε'
 πλάτεμα σημασίας λέξεων 442, γ' I
 πλέω 327 και 331, β', 2-3
 πλέως, πλέα, πλέων 167, δ'
 πληθυντικός πτωτικών 76, β'
 πληθυντικός ουσιαστικών 83, β'
 πληθυντικός ρημάτων 248
 πλήμμουρα (μορμύρω) 440, α'
 πνεύματα 44-45
 πνεύματα: θέση τους 48
 πνέω 327 και 331, β', 2-3
 ποιόν ενεργείας-τρόπος-ύφος 254, β' - 255
 ποιοτική μεταβολή φωνήεντος 62, ζ'
 πολλαπλασιαστικά αριθμητικά 206, δ' και 209
 πολυσύλλαβη λέξη 31, δ'
 πολυσύνθετες λέξεις 377, γ'
 ποσότητα φωνήεντος 19, β'
 ποσότητα συλλαβής 33
 ποσότητα (ή χρόνος) διφθόγγων 26
 ποσοτικά επιρρήματα παράγ. 407
 ποσοτ. μεταβολή φωνήεντος 62, ζ'-η'
 πούς, ποδός 123, θ'
 πριν, η πολλαπλή σημασία του 371
 προέλευση και σχηματισμός των λέξεων
 372-442
 προθεματ. μόρια 422-423 και 370, α'
 προθέσεις 364-365
 προθέσεις κύριες 365, α'
 προθέσεις καταχρηστ. 365, β'
 προθέσεις ως α' συνθετικά 421
 προθέσεις με μεταφορ. σημασ. 442, β'
 πρόθημα 67, γ'
 πρόκληση 40
 προκλητικά 40
 προπαραλήγουσα 32, γ'
 προπαροξύτονη λέξη 37, γ'
 προπερισπώμενη λέξη 37, ε'
 προσγεγραμμένο γιώτα 25, δ'
 προσδιοριστικά ή οριστικά σύνθετα 434

προσηγορικά ουσιαστικά 80, β'
 προσηγορ. ουσιαστ. από επίθετα 441, γ'
 προσθετά σύμφωνα 61, α'-γ'
 προστακτική 250, IV
 πρόσφυμα παραγωγικό 379, β'
 πρόσφυμα χρονικό 286
 προσφύματα 67, γ' και 357, α'-ι'
 πρόσωπα ρήματος 249
 προσωπικές αντωνυμίες 221-222
 προσωπική κατάληξη 281
 προτακτικά μόρια 370, α' και 422-423
 προτακτικό διφθόγγων 25, δ'
 προφορικός λόγος 1
 πρώτη συζυγία ρημάτων 276-331
 πρωτόκλιτα ουσιαστικά 86-93
 πρωτότυπη λέξη 375, α'
 πταίω 291
 πτώσεις 75
 πτωτικά 74
 πτωτικών παρεπόμενα 77
 πυνθάνομαι 357, θ'

P

ρ διπλασιάζεται 65, γ'
 ρ εμπρός από το j 68, δ'
 ρήμα βοηθητικό *είμι* 274-275
 ρήματα ενεργητικά 247
 ρήματα εφετικά 401, β'
 ρήματα θαμιστικά 401, γ'
 ρήματα μέσα 247
 ρήματα παθητικά 247
 ρήματα ουδέτερα 247
 ρήματα φωνηεντόληκτα 264
 ασυναίρετα (ή βαρύτονα) 264
 συνηρ. (ή περισπώμενα) 264
 ρήματα συμφωνόλ. αφωνόλ. 264
 ρήματα συμφωνόλ. ενρινόλ. 264
 ρήματα συμφωνόλ. ύγρόλ. 264
 ρήματα συμφωνόλ. σιγμόλ. 264
 ρήματα πρώτης συζ. 276-331
 ρήματα δεύτερης συζ. 332-351
 ρήματα ανώμαλα κατά τον σχηματισμό και
 τη σημασία των χρόνων 352-359

ρήματα αποθετικά 360
 ρήματα απρόσωπα (τρίτοπρος.) 361
 ρήματα με μεταφορική χρήση 442, β'
 ρήματα ως επιρρήματα 362, ζ'
 ρήματα παράγωγα 399
 » από ονόματα 400
 » από ρήματα 401
 » από επιρρήματα 402
 » από επιφωνήματα 403
 ρηματικά επίθετα 393-396
 ρηματικό θέμα 262, α'
 ρηματικός χαρακτήρας 263, α'
 ρήματος παρεπόμενα 246
 ρήματος διαθέσεις 247
 ρήματος αριθμοί 248
 ρήματος πρόσωπα 249
 ρήματος ονοματικοί τύποι 251
 ρήματος εγκλίσεις 250
 ρήματος χρόνοι 252
 ρήματος φωνές 258
 ρήματος συζυγίες 259
 ρήμα ως α' συνθετικό 418
 ρήμα ως β' συνθετικό 426
 ριγώω, -ῶ 329, α'
 ρίζα λέξεων 73, γ' και 375, δ'
 ριζική λέξη 375, ε'

Σ

σ αποβάλλεται 64, α'
 σ συγχωνεύεται σε ξ, ψ 67, α'
 σ αφομοιώνεται 68, β'-γ'
 σείω 291
 σημασία συνθέτων 433-437
 σημασία των λέξεων 442
 σημεία ορθογραφικά 49
 σημεία στίξης 50, Α' και Β'
 σιγμόλ. ουδέτερα γ' κλ. 125, 133-140
 σιγμόληκτα επίθετα γ' κλίσης 181-182
 σιγμόληκτα ρήματα 264, β'
 σίναπι 111, ζ'
 σκεδάννυμι – μέλλοντας σκεδῶ 295
 σκιάζω – μέλλοντας σκιῶ 295
 σμήω -ῶ 325

σπάω -ῶ 331, α', 2 και 4
 σπένδω - σπένδομαι 293, διασάφ. IV
 στένεμα της σημασίας λέξεων 442, γ' II
 στερητικό ἄ- 423, α'
 στερητικό νη- 423, ε'
 στιγματηφόρος 413, α'
 στιγμή τελεία 50, Β', 1, α'
 στιγμή μέση ή άνω 50, Β', 1, β'
 στιγμιαία σύμφωνα 3, β' I και 21, α', I
 στίξη και επιτονισμός 50
 στοιχεία σχηματισμού ρήματος 260
 συγγενικά ουσιαστ. παράγωγα 388, β'
 συγκεκριμένα ουσιαστ. 79, α'
 συγκοπή φωνηέντων 62, α'
 συγκοπτόμενα ουσιαστ. γ' κλ. 129-131
 συγκριτικός βαθμός επιθ. 190, β'
 συγχώνευση συμφώνων 67
 συζυγία ρημάτων 259
 συζυγία πρώτη (ρημ.) 276-331
 συζυγία δεύτερη (ρημ.) 332-351
 συλλαβή 7 και 30
 συλλαβή μακρόχρονη 33, α', I
 συλλαβή θέσει μακρόchr. 33, α', II και δ'
 συλλαβή βραχύχρονη 33, α', III και β'
 συλλαβής αποβολή 69, Β', β'
 συλλαβής χρόνος ή ποσότητα 33
 συλλαβική ανομοίωση 69, Β', β'
 συλλαβική αύξηση 266, α'
 συλλαβισμός 34
 συμπερασματικοί σύνδεσμοι 367, α', 4 και 367, β', 6
 συμπλεκτικοί σύνδεσμοι 367, α', 1
 συμπνευματισμός 70, α'
 σύμφωνα 3, β', I-III και 18, β'
 σύμφωνα ευφωνικά 52 και 61
 σύμφωνα αφαιρετά 61
 σύμφωνα προσθετά 61
 σύμφωνα τελικά 28-29
 συμφώνων διαίρεση 21-24
 συμφώνων ονομασία 21-24
 συμφώνων πάθη 63-71
 συμφωνόλ. ουσιαστ. γ' κλ. 120-140
 συμφωνόλ. επίθετα γ' κλίσης 172-183

συμφωνόλ. ρήματα α' συζ. 292-321
 συμφωνόλ. ρήματα β' συζ. 332-336
 συναίρεση 53-54
 συνακόλουθα των πτωτικών 77
 συνακόλουθα των ρημάτων 246
 συναλοιφή 52
 σύνδεσμοι 366-367
 συνδετικά σύνθετα 437
 συνδετικό (ή υφέν) 49, ζ'
 συνηρημένα ουσιαστ. α' κλίσης 92-93
 συνηρημένα ουσιαστ. β' κλίσης 99-100
 συνηρημένα ρήματα 322-331
 σύνθεση 372 και 409-437
 σύνθετα προσδιοριστ. (οριστικά) 434
 σύνθ. αντικειμενικά (εξάρτησης) 435
 σύνθετα κτητικά 436
 σύνθ. συνδετικά (παρατακτικά) 437
 σύνθετα νόθα 428
 σύνθετη λέξη 376, α'
 συνθετικά μέρη 377, α'
 συνθετικό πρώτο 377, α' και 410-423
 συνθετικό δεύτερο 377, α' και 424-427
 συνθέτων σημασία 433-437
 συνθέτων τονισμός 432
 συνίζηση 60, γ'
 συντακτικά σημεία στίξης 50, Β', 1
 συντελ. μέλλοντας 277-278, 296, 298-299, 305-309, 331, δ', 346, ε'
 συντελικοί χρόνοι 256, γ' και 277-278, 296, 298-299, 305-309
 συνώνυμα θέματα 358
 συριστικό σ 23, δ'
 συστολή φωνήεντος 62, ζ'
 συστολή διφθόγγου 62, ζ'
 συσχετικά επιρρήματα 363
 συσχετικές αντωνυμίες 243-244
 σχελιαστικά επιφωνήματα 369, ε'
 σχηματισμός και σημασία των λέξεων 438-442
 σχηματισμός περιφραστικών χρόνων του ρήματος 287
 σχολιαστικά σημεία στίξης 50, Β', 2

Τ

τακτικά αριθμ. επίθετα 206, 208, α'

τάλαντον 92, β'

τέθνηκα 351, θ'

τελεία στιγμή 50, Β', 1, α'

τελεία άνω 50, Β', 1, β'

τελεία διπλή 50, Β', 1, δ'

τελέω -ω 331, β' 2 και 3

τελικά γράμματα 28, β'

τελικά σύμφωνα 29, β'

τελικό σίγμα 17, β'

τελικοί σύνδεσμοι 67, β', 3

τεμενικά ουσιαστ. 386, β'-γ'

τερατουργός 413, γ', διασάφ.

τίγρις, -ιος 111, ζ' και 112, α'

τίθημι 337-348, 355

τίκτω 355, α'

τίς, τίς, τί 236, 237 II

τιτρώσκω 356

τονισμός:

- » γενικοί κανόνες 38
- » ειδικοί κανόνες 39
- » ονομάτων γ' κλίσης 144
- » ενεργητ. αορ. β' 312
- » μέσου αορ. β' 313
- » συνθέτων 432
- » σύνθετων ρημ. σε -μι 345

τόνος 35

τόνος η θέση του τόνου και του πνεύματος 48

- » ονομασία λέξεων από τον τόνο 37

τόνος οι τρεις τόνοι 36

τόνων ιστορία σελ. 82-86

τοπικά επιρρήματα 362, δ', I

τοπικά παράγ. επιρρήματα 405

τοπικά παράγ. ουσιαστ. 386, α'

τοπωνυμίες από κοινά ουσιαστικά ή επίθετα 441, β'

τριήρης 183, δ'

τρισύλλαβη λέξη 31, γ'

τριτόκλιτα ουσιαστικά 103-145

τριτόκλιτα επίθετα 168-183

τριτοπρόσωπα (απρόσ.) ρήματα 361

τριττός 206, δ', II

τροπή φωνηέντων ή διφθόγγων 62, ζ'

τροπή συμφώνων 70

τροπικά επιρρήματα 362, δ' III

τροπ. παράγ. επιρρήματα 406

τρόπος σχηματισμού σύνθετων αριθμών 214

τρώγω - τρωγάλια 440, β'

τυγχάνω 357, θ'

τύποι των λέξεων 73

τύρσις, -ιος 111, ζ' και 112, α'

Υ

υγρά σύμφωνα 23, α'

υγρόληκτα ουσιαστ. γ' κλίσης 127-128

υγρόληκτα επίθετα γ' κλίσης 177-180

υγρόληκτα ρήματα α' συζ. 301-309

-ύλλιον: κατάληξη 384

υπερθετικό σχετικό 190, γ', II

υπερθετικό απόλυτο 190, γ', I

υπερθετικός βαθμός 190, γ'

υπερσυντέλικος 253, ζ' και 277-278, 296, 298-299, 305-309

ύπισχνοῦμαι 355, α'

υπόβρυχα 362, ε', IV

υπόβρύχιος 161, ε'

υπόβρυχος 161, α'

υπογεγραμμένο γιώτα 25, δ'

υποδιαστολή 49, α'

υποκοριστικά 384

υποκοριστικές καταλήξεις 384

υποτακτική 250, II

υποτακτικό διφθόγγων 25, δ'

υφαίρεση 60, β'

υφέν (ή συνδετικό) 49, ζ'

ύω 291

Φ

φαινομενικές (ολικές) καταλήξεις: βλ. καταλήξεις

φημι 351, α'

φθογγικά πάθη - εξελικτικές παθήσεις των φθόγγων 51 και 52-71

φθόγγος 2 και 16

φλοῖσβος 440, α'

φροῦδος, φρουρός, φροίμιον 70, α', III
 φύσει μακρόχρ. συλλαβή 33, α'
 φυσιολογία της φωνής 1, β'
 φωνές ρήματος 258
 φωνήεν εγκλιτικό 283
 φωνήεν θεματικό 282
 φωνήεντα 3, α' και 18, α'
 φωνήεντα μακρόχρονα 19-20
 φωνήεντα βραχύχρονα 19-20
 φωνήεντα δίχρονα 19-20
 φωνηεντόλ. ουσιαστ. γ' κλ. 108-119
 φωνηεντόλ. επίθετα γ' κλ. 169-171
 φωνηεντόλ. ρήματα α' συζ.:
 » » ασυναίρετα 289-291
 » » βαρύτονα 277-291
 » » περισπώμενα 322-331
 φωνηεντόληκτα ρήματα β' συζυγίας 337-
 348 και 351 (ρήματα σε -μι)
 φωνηέντων και διφθόγγων πάθη 52
 φωνής φυσιολογία 1, β'
 φωνοπλαστικά όργανα 1, β'
 φώς, φωτός 122, ια'

X

χαλάω -ῶ 331, α', 2 και 4
 χαρακτήρας κλιτών 73
 χαρακτήρας ρηματικός 263, α'
 χαρακτήρας χρονικός 263, β'
 χασμωδία 52
 χειλικά άφωνα 22, α', II
 χειλικόληκτα ουσιαστ. γ' κλίσης 121, β' και
 122, β'
 χειλικόληκτα ρήματα 292
 χειρουργός 409, β' II και 385, σημ.
 χέω 327 και 331, β' 1 και 3
 χιλιόναυς ό, ή, 417, β'
 χόω -ῶ, 331, γ', 2
 χρῆ 351, ιβ'

χρήομαι -ῶμαι 325
 χρήω -ῶ 325
 χρονικά αριθμητικά 206, γ'
 χρονικά επιρρήματα 362, δ', II
 χρονικά επιρρήμ. παράγ. 408
 χρονική αύξηση 266, β'
 χρονικό θέμα 262, β'
 χρονικό πρόσφυμα 286
 χρονικοί σύνδεσμοι 367, β', 5
 χρονικός χαρακτήρας 263, β'
 χρόνοι του ρήματος 252
 » αρχικοί 256, α'
 » παραγόμε. ή ιστορ. 256, β'
 » συντελικοί 256, γ'
 » μονολεκτικοί 256, δ'
 » περιφραστικοί 256, ε'
 χρόνοι δεύτεροι των ρημάτων της α' συ-
 ζυγίας 310-321 και 349-350
 χρόνοι δεύτεροι των ρημάτων της β' συ-
 ζυγίας 342-344
 χρόνος (ποσότητα) φωνηέντων 19, β'
 χρόνος (ή ποσότητα) διφθόγγων 26
 χρόνος (ή ποσότητα) συλλαβών 33
 χρόνων περιφραστικών ρημάτων σχημα-
 τισμός 287

Ψ

ψαύω 291
 ψήω -ῶ 325
 ψιλή (πνεύμα) 45
 ψιλόπνοα άφωνα 22, β', I

Ω

ώνοῦμαι - ἐπριάμην 326, IV
 ὥς (ομοιωματικό) 40, διασάφ.
 ὥς, η πολλοπλή σημασία του 371
 -ώτερος, -ώτατος: παραθετικές καταλήξεις
 194, β'
 -ώττω: παραγ. κατάληξη ρημ 400, II